

N05-2008

NNT

Algemeen jaarverslag
2008

het Nationale Toneel

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel.: 6243739

Inhoudsopgave

	pagina
1. Inleiding	2
2. Activiteiten	5
2a Repertoire	6
2b Prijzen en nominaties	38
2c Communicatie en Marketing	39
2d Nationale Toneel Tribune Onderwijsactiviteiten / NT Educatie 2008	43
3. Personeel en organisatie	47
3a Algemeen	48
3b Ondernemingsraad	50
3c Medewerkers 2008	51
4. Samenstelling bestuur	54
5. Verantwoording (samenvatting)	55
Bestuursverslag	
5a Algemeen	56
5b Verslagjaar	58
5c Exploitatierekening 2008	61

1. Inleiding

Het verslagjaar 2008 markeert het einde van de 'oude' kunstenplanperiode 2004-2008.

Vanaf 2009 is immers een nieuw toneelbestel geïntroduceerd. Onderdeel is een basisinfrastructuur, waar het Nationale Toneel definitief zijn plaats inneemt. Voortaan staat niet het bestaansrecht van het gezelschap eens in de vier jaar ter discussie, maar binnen de gegeven taak en opdracht, zijn artistiek/maatschappelijk/economisch functioneren.

Het Nationale Toneel heeft zich het afgelopen jaar nadrukkelijker geprofileerd als stadsgezelschap van Den Haag en is zichtbaarder geworden in het culturele leven van de stad. Het aantal voorstellingen hier ter plaatse is verdubbeld en de programmering sluit aan bij de diversiteit van de stad. Naast de grote zaal van de Koninklijke Schouwburg waar we onze repertoirefunctie nadrukkelijk gestalte geven, hebben we nu ook een schitterend 'vlakke vloer' theater met maar liefst drie zalen bestemd voor innovatie van repertoire en ensemble. Meteen in het eerste jaar is een zaalbezettingsgraad van 96% gehaald. De behoefte aan zo'n plek in de stad blijkt groot, niet alleen bij onszelf, maar ook bij het Haagse publiek.

Door de stortvloed dit jaar aan NTGebouwproducties, lijkt de rol van het Nationale Toneel als toonaangevend 'grote zaal' gezelschap in de rest van het land misschien op de achtergrond geraakt. Niets was minder waar.

De succesvolle voorstellingen *Liaisons Dangereuses* en *Eline Vere* uit het vorig seizoen werden doorgespeeld. Nieuw waren *As You Like It* in een bijzondere enscenering van Gerardjan Rijnders, de tweevoudig genomineerde *Medea* van het beproefde duo Schluter/Doesburg en last but not least de eerste 'familievoorstelling' van het NT *Carmen*, in co-productie met Stella Den Haag.

Vijf grote zaalproducties en negen vlakke vloer producties in eigen huis geven invulling aan het beeld van een echt stadstheater met een grote landelijk uitstraling. Zo wilden we dat en zo hebben we het ook opgeschreven in onze beleidsnota voor de komende vier jaar. Het samenbrengen van traditie en vernieuwing onder een heldere noemer zien we als de grote uitdaging voor de komende jaren.

Wij waren erg opgetogen over de positieve waardering van zowel de Raad voor Cultuur als de Adviescommissie van de gemeente over de nieuwe beleidsnota en de beoordeling van de afgelopen periode. Er is hard gewerkt om het gezelschap sterker te profileren. Een constante kwaliteit, een diverse programmering, 'breed in verbeelding' met een breed maatschappelijk draagvlak, zijn steeds duidelijker kernbegrippen van het Nationale Toneel, dat daarmee zijn positie in het bestel verankert. De komst van het NTGebouw is doorslaggevend geweest voor het helder neerzetten van die begrippen en de zichtbaarheid van het gezelschap. 2008 was in dat opzicht 'de slagroom op de taart' van de afgelopen jaren. We konden gaan oogsten. Een dynamisch gezelschap met een hoog innovatief karakter in ensceneringen van klassiekers en in nieuw repertoire. Een nieuw elan.

Voor de organisatie was de ambitie hoog. Het vervullen van de artistieke wensen, gecombineerd met een weerbarstige logistieke start in het gebouw trok een wissel op het facilitaire gedeelte van de organisatie. Met een enorme dosis loyaliteit en vakmanschap zijn de medewerkers tot de zomer door een hectische en moeilijke periode gegaan. Na achttien maanden tussen de verhuisdozen volgden zeven maanden van onophoudelijke kinderziektes aan het gebouw. Het hoort er allemaal bij, maar naast het vele 'gewone' werk, was het zwaar. We hadden behalve de producties zelf, er ineens de exploitatie van een paar theaterzalen bij.

Het was de aanleiding om halverwege het jaar eens aandachtig naar het gezelschap te kijken. Met een positieve blik voorwaarts hebben we het ontwerp gemaakt voor een aantal aanpassingen, waardoor de organisatie effectiever en efficiënter wordt.

Onderdeel van de al eerder genoemde nieuwe basisinfrastructuur was ook de samenwerking met de productiehuizen, in dit geval Het Gasthuis/Frascati in Amsterdam. Met hen zijn wij een verbintenis aangegaan voor de toekomst. Talentontwikkeling is de kern van deze verbintenis. Het in dit verslag genoemde 'schrijversproject' is een onderdeel daarvan. De verbintenis met theatermaaksters als Suzanne Kennedy en in 2009, Laura van Dolron is een logisch gevolg van de samenwerking. Het is jammer dat de benodigde extra subsidie voor deze kerntaken van het gezelschap uitbleef, waardoor het de komende periode moeilijk zal worden om jonge makers de plek te geven die ze binnen het gezelschap verdienen.

De vier theaterproducerende instellingen in de stad, De Appel, het Nationale Toneel, het Theater aan het Spui en Stella Den Haag hebben zich verenigd in een nieuwe werkmaatschappij, de 'StadstheaterUnie'. De unie was in deze ronde van het kunstenplan nog te prematuur om het initiatief voor een productiehuis voor jong talent in Den Haag tot leven te kunnen wekken. De gemeente Den Haag heeft echter desondanks en misschien wel dankzij onze gezamenlijke hartenkreet, talentontwikkeling aangewezen als een van de beleidsintenties voor de komende jaren. Met de nieuwe directeur van Theater aan het Spui, Cees Debets, De Appel en de gemeente hopen we in een nieuw samenwerkingsverband gedurende de komende vier jaar nieuwe afspraken te kunnen maken. Doel is een alternatieve, werkbare opzet voor de stad te ontwerpen die voor de ontwikkeling van eigen kweek en doorstroming van jong talent naar de instellingen zorg kan dragen. Dit, om uiteindelijk in de volgende periode een volwassen productiehuis te kunnen installeren als onderdeel van de culturele infrastructuur in Den Haag.

Het Nationale Toneel heeft de kunstenplanperiode 2005-2008 op 31 december 2008 financieel afgesloten met een eigen vermogen van € 1.238.702. Per 1 januari 2005 was dit € 1.285.954. Ten opzichte van het einde van de vorige periode 2001-2004 betekende dat een bescheiden verschil van € 47.252.

In het verslagjaar 2008 werd met € 1.129.312 en 324 voorstellingen ruim aan de inkomsteneis en de prestatienorm voldaan. Het NT heeft in de vier jaar van de afgelopen kunstenplanperiode 40 producties gemaakt, die resulteerden in 1323 voorstellingen voor 362.319 bezoekers. Een gemiddelde van 90.580 bezoekers per jaar, ruim boven de target van 73.500 bezoekers. Ook het vereiste aantal van 1092 voorstellingen werd ruim overschreden.

Het jaar 2008, maar ook de hele afgelopen periode van vier jaar, was een vruchtbare, creatieve en energieke periode waarin veel succes is geboekt, leed is gedeeld en bergen werk zijn verzet. Het was een tijd waarin we

letterlijk vrienden hebben verloren (onder wie acteur Gees Linnebank, vaste acteur in ons ensemble), maar ook vele nieuwe vrienden zijn gewonnen. De toon is gezet voor de nieuwe periode. De uitdaging is aangegaan. We zien met trots en vertrouwen de toekomst tegemoet.

2. Activiteiten

2a REPERTOIRE

Hollandse Spoor – Gerardjan Rijnders, Nazmiye Oral, Ton Vorstenbos, Kiek Houthuijsen (2008)

Regie	Johan Doesburg
Dramaturgie	Maria Uitdehaag, Costiaan Mesu
Decor	Tom Schenk
Licht	Reier Pos
Kostuums	Dorien de Jonge
Muziek	Harry de Wit, Quirine Melssen, Willem Brink, Wim Konink, Marco Deegenars
Regieassistentie	Marjolein Polman

Met: Meral Polat, Diede Zillinger Molenaar, Stefan de Walle, Pieter van der Sman, Maureen Teeuwen, Sadettin Kirmiziyüz, Karien Noordhoff, Cahit Olmez, Esther Scheldwacht, Bas Keijzer, Dennis Rudge, Wimie Wilhelm, Kevin Schoonderbeek, Roos Eijmers, Quirine Melssen, Ronald Boogaard

Première: 26 januari 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

De openingsvoorstelling van het Nationale Toneel Gebouw moest een feestje zijn, een feest voor onszelf en ons Haagse publiek, te regisseren door artistiek directeur Johan Doesburg. We besloten voor deze gelegenheid een

stuk te laten schrijven, dat zich af zou spelen in Den Haag en waarbij de stad en haar bewoners centraal zouden staan. Opdracht hiertoe kregen Gerardjan Rijnders en Ton Vorstenbos die het schrijversteam uitbreidden met Kiek Houhuijzen (vaste co auteur van Vorstenbos) en Nazmiye Oral, Nederlands schrijfster van Turkse afkomst. Met de voorstelling zou niet worden gereisd, zodat we er ook in de vormgeving een echt spektakel van konden maken en waarbij we zoveel mogelijk publiek in eigen huis zouden kunnen ontvangen.

Zo ontstond *Hollandse* (op zijn Haags uitgesproken) *Spoor*. Over een Haagse apothekersassistente van Turkse afkomst, die uit haar allochtonenbestaan wil breken en vlucht voor haar liefhebbende vader, haar traditionele moeder en haar bemoeizuchtige broer, maar besluiteloos blijft steken op station Hollands Spoor. Daar ontmoet ze allerlei typische en atypische stadsbewoners, uiterst divers qua status, gezindte, geloof, huidskleur en seksuele voorkeur, kortom een dwarsdoorsnede van de Haagse stadsbevolking. Twaalf acteurs speelden tientallen rollen en zetten overtuigend een bonte stationsbevolking neer. Tom Schenk veranderde zaal 1 van het NTgebouw in een indrukwekkende stationshal en Harry de Wit zorgde met zijn live band voor een swingende entourage.

Op donderdag 24 januari 2008 werd het Nationale Toneel Gebouw officieel geopend door Prins Constantijn en Prinses Laurentien. In zaal 1 verrichtte het prinselijk paar een openingshandeling, waarna het de eerste voorstelling van *Hollandse Spoor* bijwoonde. Actrice/zangeres Meral Polet vertolkte de hoofdrol, waarvoor zij aan het eind van het seizoen de Guido de Moorprijs kreeg, de prijs voor het beste jonge talent in een Nationale Toneelvoorstelling.

Station Hollands Spoor, vrijdagmiddag. Lawaai van treinen, hectiek van reizigers. Temidden van alle drukte zit Hayat al een tijdje stil op een bankje voor zich uit te staren. Ze wil weg. Weg van verstikkende ouderliefde, een beschermende broer, een keurige baan. Ze wil vrij zijn, haar longen uit haar lijf zingen als zangeres in New York (Amsterdam zou ook al mooi zijn). Maar ze durft niet. Terwijl ze moed verzamelt ziet ze allerlei types verschijnen en verdwijnen. Heel kleurrijk Den Haag trekt aan haar voorbij. Dan ploft er een jongen met een waszak naast haar op de bank. Het is Harm, een student die in het weekend zijn vuile was bij zijn moeder dumpt. Hij heeft helemaal geen haast en kan zijn ogen niet van de vurige Hayat afhouden. Ze praten. Over hun ouders en verschillende culturen, over zelfmoord en HEMA worst. Dwars door het lawaai van ADO-supporters, straatmuzikanten en de omroepinstallatie heen. Maar dan komt Hayats familie haar halen. Durft ze haar hart te volgen?

De pers zette soms vraagtekens bij de keuze voor een behoorlijk luchtige verhaallijn, maar waardeerde de bruisende uitvoering toch. ““Geen multicultureel drama dus, maar een multicultureel sprookje” (Volkskrant), “Een nieuw stuk dat bruist als champagne. Erg diep gaat het allemaal niet, maar een waar feestnummer is *Hollandse Spoor* wel” (GPD). Uit de onvoorstelbare hoeveelheid enthousiaste publieksreacties bleek dit precies het cadeautje waar het Haagse publiek op zat te wachten. Pers en publiek hadden veel waardering voor het enthousiasme van regisseur en acteurs: “Dat *Hollandse Spoor* een genoeglijke avond oplevert, is geheel te danken aan hoofdpersoon Meral Polat en regisseur Johan Doesburg. Hij maakt er een geestig, lekker druk spektakel van” (NRC), “krachtig gespeeld door de wonderschone Meral Polat, die komt er wel” (Volkskrant), “Stefan de Walle schittert als de filosofische zwerver Donkersloot” (GPD), “Dankzij de kleine lawine van gekke typetjes van acteurs met verschillende etnische achtergronden, de revueachtige constructie, de muziek van Harry de Wit met vijfmansband, en een aantal sterke visuele vondsten, wordt het in de regie van Johan Doesburg een erg leuk en voor Het Nationale Toneel qua toon ongewoon spektakel” (Den Haag Centraal). De waardering van de pers in combinatie met de

geweldige publieksreacties bewijzen dat de voorstelling in zijn feestelijke opzet was geslaagd: “Johan Doesburg laat er geen twijfel over bestaan dat hij laagdrempelig toneel heeft willen maken voor zowel de Hagnaars als de Hagenezen in zijn stad. Dat is hem en de veertien acteurs uitstekend gelukt!” (Trouw)

Van Hollandse Spoor werden 30 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 6.092.

As You Like It – William Shakespeare (1599)

Regie/bewerking	Gerardjan Rijnders
Dramaturgie/ bewerking	Janine Brogt
Vertaling	Gerrit Komrij
Decor	Marc Warning
Licht	Gé Wegman
Kostuums	Sabine Snijders
Muziek	Ivar van Urk
Regieassistentie	Rodney Verhoeven

Met: Anniek Pheifer, Xander van Vledder, Jochum ten Haaf, Antoinette Jelgersma, René van Zinnicq Bergmann, Saskia Rinsma, Jan-Paul Buijs, Eline ten Camp, Paul R. Kooij, David Lucieer, Ruben Brinkman, Bob Wind

Première: 16 februari 2008, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Gerardjan Rijnders maakte in de jaren tachtig furore met zijn indrukwekkende interpretaties van het werk van William Shakespeare. Hij had één stuk op zijn lijstje staan dat hij in ieder geval nog eens wilde doen: *As You Like It*. *As You Like It* staat bekend als een van de meest publieksvriendelijke werken van de grote bard, niet voor niets heet het stuk: "Wat u wilt". Het staat boordevol grappen en is doordrongen van ongeremde seksualiteit. De uitdaging was om die kwaliteit te doen herleven. Samen met dramaturge Janine Brogt bewerkte Rijnders het stuk naar een meer eigentijdse versie. Hierbij was de moeilijkste opdracht de tekst te ontdoen van zijn heiligheid en alternatieven te vinden voor sommige gedateerde historische grappen. Het resultaat van de bewerking was een

dynamische, komische, erotisch geladen tekst, waar de - relatief jonge - acteurs hun tanden heerlijk op konden stukbijten. De teneur was duidelijk: dit zou een groots spektakel worden, geheel in lijn met de intentie van de dichter. Marc Warning ontwierp een prachtig decor dat de treurige kermisfeer van de tekst benadrukte en de acteurs een aantal geweldige spelingangen gaf. Ivar van Urk zette dat beeld kracht bij door heerlijk populaire muziek te componeren die het cult-karakter van de voorstelling benadrukte. Ondertussen leerden de acteurs in het repetitielokaal jojoën en levende kippen dressereren. Rijnders en consorten slaagden in hun opzet: het publiek kon iedere avond deel uitmaken van een dynamische voorstelling, die stijf stond van adrenaline en spelplezier.

De tiran Frederik heeft zijn broer van de troon verjaagd en de stad uitgedreven. De verbannen hertog trekt zich terug in het arcadische Ardenner woud, waar hij zich meer op zijn plaats voelt dan in de corrupte wereld aan het hof. Zijn dochter, de mooie en gevatte Rosalinde, laat hij achter in de stad. Zij wordt hopeloos verliefd op Orlando, een berooide edelman. Dan moet ook Rosalinde hals over kop het hof verlaten. Vermomd als jongen vlucht zij haar vader achterna. Met haar hartsvriendin Celia en hofnar Toetssteen aan haar zijde trekt ze het bos in, de plek waar illusies vrij spel hebben. Zal ze daar Orlando terugvinden?

As You Like It werd uitstekend ontvangen door de pers. Er werd veel geschreven over de geactualiseerde bewerking het energieke spel en de fantasievolle regie: "De bewerking nadert dicht het hedendaagse taalgebruik, maar neemt op de juiste momenten gas terug. De mooiste gedachtes krijgen bij Rijnders het volle literaire pond" (GPD). "Hij heeft de komedie flink gestroomlijnd, en het ritme van de voorstelling steekt erg goed in elkaar" (NRC) "Het woord is in niet-spirituele zin vlees geworden" (Telegraaf). "Travestie, obsceniteit en doorgeprikte liefde vormen de motor van de handeling" (Trouw), Dus "saai wordt het geen moment. In de hoogste versnelling vliegt regisseur Gerardjan Rijnders door de ingewikkelde plot" (Volkskrant). Wat volgens de recensenten resulteerde in: "een gemakkelijke avond, gedomineerd door kleurrijke beelden en door levendig, bewust vet gehouden spel" (Telegraaf). De acteurs kregen volop complimenten: "de sarcastische dialogen stromen er lekker snel en stevig uit" (NRC), "De acteurs, onder wie Anniek Pheifer, Paul R. Kooij en René van Zinnicq Bergman, maken van elke rol iets bijzonders. Alsof figuren op een fraai, surrealistisch schilderij tot leven zijn gekomen." (GPD). "Zo is het oude rot Rijnders, theatervernieuwer van weleer, mooi gelukt om een compacte, eigentijdse en bijdehante Shakespearekomedie te ensceneren" (Volkskrant).

Van *As you like it* werden 44 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 14.558.

Naar Schotland – Thibaud Delpeut (2008)

Regie	Thibaud Delpeut
Dramaturgie	Joris van der Meer
Decor	Roel Huisman
Decoradvies	André Joosten
Kostuums	Iris Elströdt
Geluidsontwerp	Pim van den Heuvel
Regieassistentie	Hendriekje de Jong

Met: Anne Prakke, Jappe Claes, Sarah Marie Eweg, Saskia Temmink

Première: 28 februari 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Na de succesvolle herneming van zijn voorstelling *Entr'acte* in 2007 werd Thibaud Delpeut door het Nationale Toneel uitgenodigd om een nieuwe tekst van zijn hand bij het gezelschap te komen ensceneren. In *Naar Schotland* toonde hij ons het bij tijd en wijle geestige maar bovenal confronterende proces van twee mensen die de werkelijkheid onder ogen moeten leren zien. Jean en Christine Veldhuis, gespeeld door Jappe Claes en Saskia Temmink, lijken alles te hebben wat hun hart begeert: een mooi huis, geld, status en elkaar. Maar onder de kleine woorden van hun dagelijkse bestaan, gaan diepe wonden schuil. Naast Jean en Christine bevolkten nog twee 'figuren' de voorstelling, Anne Prakke en Sarah Marie Eweg. Gewapend met videocamera's en bekend met allerlei persoonlijke informatie van Jean en Christine, speelden zij onder meer verschillende personen uit hun verleden. Maar vertolkten ook hun alter ego's. Zij symboliseerden daarmee zowel de blik van de ander als hoe we kijken naar

ons zelf, als een *stranger from within*. De halve waarheden en hele leugens die de levens van Jean en Christine draaglijk moesten houden, kwamen in conflict met de wankel constructie van hun identiteit en leidden tot een noodlottige dubbele zelfmoord.

De voorstelling concentreerde zich rondom een aantal van Delpouts vaste thema's: het opvoeren van een vaderfiguur wiens leven op een leugen gebaseerd blijkt en een diep gevoelde doodswens. Wat de structuur van de voorstelling betreft, kwam opnieuw zijn voorliefde voor een non-lineaire chronologie aan bod. In de productie wisselden heden en verleden, fantasie en werkelijkheid elkaar met het grootste gemak af. Ondersteund door de door Delpout zelf gecomponeerde muziek was *Naar Schotland* een voorstelling over mensen die het niet lukt het leven te leven. Gemaakt door een artistieke kern – spelers, vormgever, dramaturg - die grotendeels van buiten het Nationale Toneel kwam, hoorde *Naar Schotland* desondanks helemaal thuis in de kleine zaal van het nieuwe Nationale Toneelgebouw. Een zaal die met de verrassende opstelling van de tribunes – aan drie zijden van een vierkant en op een verhoging – en met een speelvloer die geheel onder water werd gezet, nu al de veelzijdigheid van zijn toepassingsmogelijkheden heeft laten zien.

Naar Schotland toont het bij tijd en wijle geestige maar bovenal confronterende proces van twee mensen die de werkelijkheid onder ogen moeten leren zien. Jean en Christine Veldhuis lijken alles te hebben wat hun hartje begeert: een mooi huis, geld, status en elkaar. Maar onder de kleine woorden van hun dagelijkse bestaan, gaan diepe wonden schuil. Als Jean dreigt te verdrinken in zijn eigen verzinsels en Christine's fantasieën haar boven het hoofd stijgen, komt de pijnlijke waarheid boven tafel. Begeleid door stemmen die benoemen en verraden wat Jean en Christine niet kunnen of willen zeggen, dromen ze hun toekomst en herbeleven ze het verleden. Een zoektocht die leidt tot een even helder als tragisch besluit.

Naar Schotland mocht rekenen op een mooie persontvangst. Regisseur en schrijver Thibaud Delpout wordt beschreven als een “sterke, conventionele toneelschrijver en regisseur” (NRC). “Het is duidelijk dat Delpout tal van verwijzingen geeft naar *Wie is bang voor Virginia Woolf*, hoewel ook een flinke dosis Lars Norén door de aderen van dit drama vloeit” (Trouw), “niet het startpunt telt, maar de manier waarop je de koers loopt en dat doet Delpout, jong als hij nog steeds is, met schwing en diepgang” (Telegraaf). Over de combinatie van tekst, regie en acteurs waren de recensenten goed te spreken: de voorstelling is een “even verwarrend als diepgravend psychologisch onderzoek naar mogelijke motieven” (Volkskrant), “een boeiende theatrale reconstructie van failliete levens, waarin naast Saskia Temmink, Jappe Claes weer laat zien hoeveel hij kan” (Telegraaf). “Delpout schrijft ouderwets lekkere rollen. Jappe Claes en Saskia Temmink krijgen alle mogelijk denkbare menselijke emoties te spelen en doen dat met verve” (GPD), want “Delpouts acteursregie is wederom sterk” (NRC). De voorstelling was misschien “als geheel topzwaar. Omvallen doet *Naar Schotland* niet, daarvoor is het fundament te sterk” (GPD) “Twee conclusies na het zien van “*Naar Schotland*” bij het Nationale Toneel: er wordt zeer goed en intens geacteerd en Thibaud Delpout is een opmerkelijk talent. (Den Haag Centraal)

Van *Naar Schotland* werden 19 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.303.

Red Rubber Balls - Peter Verhelst (1999)

Regie	Franz Marijnen
Dramaturgie	Karim Ameer
Decor	Marcos Viñals Bassols
Muziek	Alain van Zeveren
Licht	Jan Harm Wagner
Kostuums	Iris Elströdt
Regieassistentie	Lisa van Mansvelt

Met: Rosa Mee, Annemaaike Bakker, Manoushka Kraal, Ramona Verkerk

Première: 27 maart 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Peter Verhelsts fantasie over het doorleven van Romeo en Julia na hun dubbele zelfmoord schreef hij nadat hij de tragedie van Shakespeare had vertaald. Hij was gefascineerd geraakt door de extremiteit waarmee Romeo en Julia

hun liefde beleefden. Twee mensen die zelf niets meer wilden zijn, maar volledig in elkaar op willen gaan. Liefst letterlijk onder elkaars huid zouden willen zitten. Zou je die lichamelijke behoefte ook in taal kunnen vatten, dat was de opdracht die Verhelst zich had gesteld toen hij aan *Red Rubber Balls* begon. Franz Marijnen zag destijds de dansvoorstelling die op basis van Verhelsts tekst was gemaakt. Die beviel hem zo weinig dat hij zich voornam ooit zelf deze tekst te regisseren.

Hij stond voor de taak de hermetische tekst van Verhelst open te breken. Hij deed dit met twee ingrijpende keuzes. De eerste was die voor vier actrices in plaats van de voorgeschreven twee. En vervolgens waren er de drie ruimten waarin de handeling zich zou afspelen. Ze verliepen van licht naar donker, net als het karakter van de voorstelling, die naarmate de avond vorderde grimmiger en onontkoombaar werd. De eerste ruimte was die van een receptie waarin de actrices het publiek ontvingen als gladde hostesses, in de tweede ruimte zat het publiek rondom een grote ronde tafel waaraan de actrices plaats hadden genomen en waar het eerste deel van Verhelsts tekst ten gehore werd gebracht. Ten slotte werd het publiek naar een darkroom geleid, waarin publiek en spelers in een geheel verduisterde ruimte een kwartier lang opgesloten werden en het laatste deel van Verhelsts liefdeskreet uitgesproken werd. Franz Marijnen: "meer dan over kijken gaat deze voorstelling over luisteren. Telkens als ik *Red Rubber Balls* lees, hoor ik stemmen, heel ver weg. (...) in het theater heerst de ziekte van alles willen uitbeelden. Liefst datgene wat je ziet nog eens verdubbelen met videobeelden. Al dat visuele lawaai, daar stel ik me tegen te weer. We worden botte kijkers. Misschien leren we door goed te luisteren weer te kijken."

De controversiële Vlaamse schrijver Peter Verhelst schreef Red Rubber Balls voor twee vrouwen als een vervolg op Romeo en Julia van Shakespeare. Hij heeft de geliefden uit Verona herenigd, post mortem. Hun monologen en dialogen roepen een gepassioneerd ritueel op, niks geen gesuikerde liefdesgeschiedenis, maar een hartstochtelijke dodendans.

De pers was zeer te spreken over "een bijzondere en intense theaterbeleving die voor sommigen misschien net iets te dichtbij zal komen" (Telegraaf). Wat in minstens één geval ook zo bleek te zijn: "Als stadsmens voelde ik bij zo'n diep duister de paniek in mij opborrelen. Dit gaat te ver dacht ik, alsof ik opnieuw, jaren geleden in Mickery, Japanners op het toneel die kip zag slachten" (Trouw). De pers was het eens over de uitdaging die deze poëtische tekst biedt voor toeschouwer en maker en gaf Franz Marijnen alle eer voor zijn uitvoering: "Een goede regisseur als Franz Marijnen kan een weerbarstige tekst als deze toch omzetten in een indrukwekkende ervaring" (NRC). "In de regie van Franz Marijnen komt die beeldende, maar soms wat lastig te doorgronden poëzie tot leven in een spannend spel dat de zinnen prikkelt" (Telegraaf). Met hier en daar een compliment voor de actrices: "wat ze aan intensiteit laten zien is enorm" (Den Haag Centraal), "Het ingehouden verlangen is op de gezichten van de meisjes af te lezen" (Volkskrant). Dat maakte *Red Rubber Balls* tot "een optelsom van een verbeeldingrijke tekst, sterk spel, sfeervolle belichting en een intrigerend decor" (GPD). De voorstelling: "gaat dicht op de huid van de toeschouwer zitten en stelt hem bloot aan een heftige zintuiglijke ervaring." (Volkskrant) "*Red Rubber Balls* zoekt grenzen op" (Telegraaf). "een diepte die de toeschouwer met volle kracht in zich zuigt" (GPD). "Intiemer kan theater niet worden" (Volkskrant)

Van *Red Rubber Balls* werden 16 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 780.

Glenn Gould (2008)

Regie/tekst	Franz Marijnen
Dramaturgie/ tekst	Karim Ameer
Decor	Marcos Viñals Bassols
Muziek	Alain van Zeveren
Licht	Jan Harm Wagner
Kostuums	Iris Elströdt
Regieassistentie	Lisa van Mansvelt

Met: Stefan de Walle, Rosa Mee, Pieter Verhulst, Sander Lekkerkerk, Sebastiaan de Jong

Première: 3 april 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

De fascinatie van Franz Marijnen voor de grote Canadese pianist gaat terug tot in de jaren zestig toen hij voor het eerst de man en zijn muziek hoorde. Het was liefde op het eerste gehoor. Al jaren wilde Marijnen een voorstelling maken rondom deze man, de muzikant-kluizenaar, die zulke pregnante vertolkingen van Bach, Beethoven en Schoenberg op zijn naam had staan. En die een unieke kijk op de muziekgeschiedenis en de muziekpraktijk had. Na een aantal jaren als concertpianist trok Gould zich uit het actieve leven terug en maakte de rest van zijn leven alleen nog maar plaat- en radio-opnamen. Een combinatie van angst voor het publiek en een onmogelijk streven naar perfectie deden hem de concertzaal de rug toe keren. Alleen in de beslotenheid van de geluidsstudio kon hij zijn ideaal van de perfecte uitvoering verwezenlijken. Marijnen wilde Goulds leven en werk onder de loep nemen om te begrijpen wie die man toch was, hoe zijn genie hem groot maakte en waar het hem in de weg zat. Marijnen: "ik ben

altijd gefascineerd geweest door rare vogels die zo intens voor hun kunst leven, soms met de dood tot gevolg. Bataille, Bacon, Pasolini, Lautréamont en ook Gould; mensen die alles opofferen voor dat wat ze aan het doen zijn. Verder speelt ook een soort professionele afgunst mee in Marijnens fascinatie voor Gould. Een kunstenaar die niemand nodig had om zijn vak uit te oefenen, anders dan een regisseur, en die onmiddellijk kon genieten van zijn eigen spel. "Ik durf te zeggen dat ik stinkjaloers ben op die totale overgave. Wat zou ik graag 's avonds moe thuiskomen, en zomaar een fuga van Bach kunnen spelen.

De eerste weken van de repetities gingen op aan het beluisteren van plaatopnames, het bekijken van documentaires (vooral van Bruno Monsiegeon) en het lezen van teksten van en over *Glenn Gould*. Zo ontstond langzamerhand een mozaïek van teksten, verhaallijnen en muzikale intermezzi, die het verhaal van een voorstelling werden. Filosofische bespiegelingen over het "derde oor" werden afgewisseld met een lofzang op Barbara Streisand en een aantal aangrijpende, misschien nooit voltooide maar in ieder geval niet verstuurde liefdesbrieven aan onbekend gebleven geliefdes.

Een voorstelling over de excentrieke Canadese pianist Glenn Gould en zijn van god gegeven talent. De virtuoos die altijd de ogen op zich gericht wist; hartje zomer nog een winterjas droeg; bij zijn optredens zo karakteristiek op een lage kruk zat met gebogen hoofd over het klavier en voor het publiek duidelijk hoorbaar meeneuriëde met de muziek, alsof hij voor niemand anders dan zichzelf speelde. Op 32-jarige leeftijd besluit hij de "gevaaren" van de concertzaal, waar ieder moment iets kan gebeuren, te verruilen voor de veilige wereld van de geluidsstudio. Daar hoopt hij datgene te benaderen waar hij altijd al naar heeft gereikt. Is dit een hooggestemd streven dat gedoemd is te mislukken?

Pers en publiek waren uitermate lovend over deze voorstelling. "Glenn Gould is bovenal een integer portret van een muzikaal genie geworden" (Telegraaf), "Integer en kwetsbaar. Prachtig." (Den Haag Centraal), "een grootse voorstelling" (NRC), "De Walle imiteert de fameuze pianist perfect" (Volkskrant), "Een meesterlijk portret" (Trouw). Men was zeer te spreken over de "bewogen spelende Stefan de Walle die ons bijna twee uur lang aan onze stoelen kluistert" (Trouw). "De Walle speelt deze contactgestoorde en hypochondrische man met een gepaste intensiteit" (Volkskrant), "hij vertolkt Gould oprecht, authentiek, intrigerend. Bovendien speelt hij uitstekend piano, waardoor de voorstelling meer is dan een acteur die slechts in schijn een pianist vertolkt" (NRC). "Ook fysiek verandert de Walle in zijn evenbeeld: voorovergebogen, met open mond meeneuriënd met de pianoklanken" (GPD). De algemeen gedragen conclusie was dat het hier ging om: "een intrigerend portret." (GPD).

Van *Glenn Gould* werden 15 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.459.

Besloten werd om deze voorstelling in 2009 in reprise te nemen met nog eens 18 extra voorstellingen.

Dagelijks Brood - Gesine Danckwart (2001)

Regie/ vertaling	Susanne Kennedy
Dramaturgie/ vertaling	Hannah Roelofs
Vormgeving	Lena Müller
Licht	Jan Harm Wagner
Muziek	Richard Janssen
Video	Arjan Kruidhof
Regieassistentie	Ingmar van der Bie

Met: Jeroen Spitzenberger, Pauline Greidanus, Annelien van Binsbergen, Gonny Gaakeer, Pieter van der Sman

Première: 17 april 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Na het succesvolle *Phaedra's Love* (2005) en vóór het zich toe-eigenen van een van de meest ongrijpbare vrouwen uit de moderne theatergeschiedenis *Hedda Gabler* (2008) zocht Susanne Kennedy specifiek naar een stuk over deze tijd waarin alles maakbaar en mogelijk lijkt. Over de hedendaagse westerse mens en diens dilemma's in een grote wereld die steeds kleiner is geworden. De zoektocht naar - en vormgeving van - identiteit loopt als een rode draad door het werk van regisseur Susanne Kennedy. De tekst *Dagelijks Brood* sluit daar, zowel qua vorm als inhoud, mooi op aan. Om zich het stuk toe te eigenen maakten regisseur en dramaturg gezamenlijk de vertaling. In *Dagelijks Brood* doen vijf mensen heel hard hun best om aan de gangbare maatstaven te voldoen, om de eenzaamheid te lijf te gaan, om "iemand te zijn". Maar het blijven pogingen omdat ze niet gevoed worden door een innerlijke noodzakelijkheid. Daardoor ontstaat vervreemding. Ze proberen een beeld te scheppen van zichzelf, ze

praten over zichzelf in de derde persoon. Het proces van de acteurs moest daar parallel aan lopen. Hoeveel eigenheid geef je aan een rol en in hoeverre speel je dat je iemand anders bent? De acteurs werden nadrukkelijk uitgenodigd om medemakers te zijn en deze gelaagdheid vorm te geven. Hoe verhouden zij zich tot vervreemding, werkelijkheid en waarachtigheid? Kennedy poogde met hen een andere, een “mentale ruimte” te creëren en diepte ter stimulering daarvan het gebruik van theatrale technieken zoals herhaling, vertraging en simultaneïteit optimaal uit. De witte kale vormgeving met lampen en een koffiezetapparaat stond symbool voor een groot mentaal projectievlak voor de gedachten van het publiek. Of het een onbewoonde planeet, een droom of een gekkenhuis is, was “in the eye of the beholder”.

We volgen een dag uit het leven van vijf moderne singles in de grote stad. Een carrièrevrouw, een werkloze, een stagiaire, een consultant en een serveerster. Allen aandoenlijke mensen die er “iets van proberen te maken”. Ze wonen en werken naast andere mensen die ook wonen en werken. Is dat alles en is dat genoeg?

Dagelijks Brood werd overwegend goed ontvangen door de pers. De compromisloze aanpak bracht een enkele recensent wel in verwarring. Dat leidde tot kritieken als: “De acteurs mogen dan wel werken, hun personages praten er alleen maar over. Dat is geen excuus om de voorstelling al even gebeurtenisarm te laten verlopen. Met hun minimalisme stellen de maaksters hun publiek zwaar op de proef” (NRC). Een minimalisme dat bij andere recensenten juist bewondering opriep: “een strakke en minimalistische voorstelling met indrukwekkende versnellingen, maar ook tergende vertragingen” (Volkskrant), “Hoewel haar theatrale vondsten soms vraagtekens oproepen, werkt dat zelden storen. In een onderhoudende voorstelling, die het moderne leven onder de loep neemt, zet haar regie ons aan tot het vinden van betekenis.” (Telegraaf). Deze voorstelling “legt de vinger op de zere plek: de eentonigheid van het bestaan” (GPD). De opvallende speelstijl die bij de enceneringen van Kennedy hoort, viel op in positieve zin: “De vijf acteurs werken zich mooi en met emotionele precisie door al die los samenhangende scènes heen” (Den Haag Centraal) “zij spelen hun personages met passende ironische afstandelijkheid, die ruimte laat voor bespiegeling en zo nu en dan een geamuseerde glimlach” (Telegraaf). “*Dagelijks Brood* - in de regie van Susanne Kennedy - is hilarisch, want zo herkenbaar. Maar het knaagt ook. Want Kennedy houdt de toeschouwer een meedogenloze spiegel voor” (GPD) “Hoopvol is het niet, wel geestig” (Volkskrant)

Van *Dagelijks Brood* werden 16 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.260.

Long Day's Journey into Night - Eugene O'Neill (2001)

Regie	Maike van Langen
Vertaling	Tom Kleijn
Dramaturgie	Karim Ameer
Decor	Thomas Rupert
Licht	Marc Heinz
Kostuums	Dorien de Jonge
Regieassistentie	Hendriekje de Jong

Met: Ariane Schluter, Jaap Spijkers, Tijn Docter, Vincent Linthorst, Rosa Mee

Première: 10 mei 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Long Day's Journey into Night is het magnum opus van de Amerikaanse toneelschrijver Eugene O'Neill. Hij schreef het tegen het einde van zijn leven, maar gaf het toen niet vrij. Het was een te persoonlijke afrekening met zijn

verleden geworden. Voor hemzelf had het schrijven louterend gewerkt, maar hij kon, wilde of durfde deze “autobiografie” niet blootstellen aan de openbaarheid. Pas na zijn dood beleefde het stuk zijn wereldpremière in Stockholm, de stad waar hij twintig jaar eerder de Nobelprijs voor literatuur had ontvangen.

Nog steeds heeft O’Neills kijk op zijn jeugd en het disfunctionele gezin waarin hij opgroeide niets aan kracht ingeboet. Niet vreemd dat Maaïke van Langen, na haar regie van *Bruid in de morgen* van Hugo Claus, aan de slag wilde met deze tekst. Naast het weinig verheffende beeld van de hoeksteen van de samenleving dat beide stukken schetsen, is er in beide ook sprake van het spook van falend kunstenaarschap. Zowel Claus als O’Neill voeren vaders op die de ooit grote verwachtingen van hun kunstenaarschap niet hebben kunnen waarmaken. In de vaders lijken deze succesvolle, zeer grote schrijvers hun eigen angsten en onzekerheden aangaande hun talent een plek te hebben gegeven.

Maaïke van Langen gaf zich bij lezing van het stuk onmiddellijk rekenschap van de enige valkuil; O’Neills wijdloopigheid. Er zou rigoureuus, maar zorgvuldig in het stuk geschrapt moeten worden. In de bestaande vertalingen was dit al gebeurd, vaak zeer discutabel. Daarom gaven we Tom Kleijn de opdracht een nieuwe vertaling maken. Vervolgens werd uit zijn mooie en volledig vertaalde tekst met het rode potlood een hanteerbaar script gefileerd. Decorontwerper Thomas Rupert zag zich voor de grote opgave gesteld om een toneelbeeld te ontwerpen, dat zowel in een vlakke-vloertheater als in het lijsttoneel kon staan. Hij ontwierp een hybride beeld van een door drie wanden omsloten woonkamer met achterin een opening. Dit portaal gaf uit op een drietal coulissen ter linker en rechterzijde als bij een Italiaans baroktheater. Van hieruit kwamen de acteurs op.

Mary en James Tyrone onderdrukken hun twee zoons met liefde en verwijten. De jongens die in hun vaders voetspoor een toneelcarrière nastreven, komen niet los van het ouderlijk huis. In het wankel, maar niet liefdeloos huwelijk van hun ouders wordt altijd alles met de mantel der liefde bedekt. De jongemannen zijn te erg beschadigd om zelfstandig een leven op te kunnen bouwen. Als de jongste zoon een ernstige ziekte blijkt te hebben, dreigt het zorgvuldig opgebouwde kaartenhuis van leugens en bedrog in elkaar te storten.

Long Day Journey into Night werd goed ontvangen in de pers. Veel complimenten vooral voor de evenwichtige regie van Maaïke van Langen. “De regie van Maaïke van Langen houdt fraai maat. Enerverende uitbarstingen genoeg, maar gemakzuchtig wordt het nooit” (GPD), “Een bekwaam gemonteerd psychologisch drama met bekwaam neergezette karakters” (Trouw), “Van Langen bouwt de spanning in die sobere melancholische blauwe woonkamer zorgvuldig op” (NRC), “In de regie van Maaïke van Langen blijft hun strijd niet bij woorden. Personages vliegen elkaar letterlijk naar de keel.” (Telegraaf), “Van Langens mantra is andermaal: tekst, tekst, tekst. Ze zet alle acteurs in een lege ruimte en laat ze tweeënhalf uur lang acteren op de toppen van hun kunnen. Van Langen is dan ook een acteursregisseur. Ze zet haar acteurs aan tot een precieze en doordachte manier van spelen. En dat maakt het stuk uiterst genietbaar” (Volkskrant). Dat het vertrouwen tussen acteurs en regisseur zich uitbetaalde valt op te maken uit de vele lofbetuigingen voor het spel: “Sterk ensemblespel door een cast die snel weet te schakelen en in prestaties aan elkaar gewaagd is” (Den Haag Centraal), “Ariane Schluter is weergaloos als de aan morfine verslaafde moeder” (GPD), “Vooral Spijkers weet een goede balans te vinden tussen het alcoholische zelfbeklag en een oprechte deemoedigheid als het gaat om zijn zieke zoon en vrouw” (Volkskrant), “Vincent Linthorst speelt deze verloren zoon met juiste mengeling van verdriet en cynische liederlijkheid.” (NRC),

“Tijn Docter is een prachtig monument voor de schrijver zelf, in zijn ingetogen spel en onnoembare droefheid”
(Trouw). “Een sterk ensemble” (NRC)

Van *Long Day's Journey into Night* werden 22 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.955. In het seizoen 2008-2009 zou deze voorstelling in reprise gaan. Op tournee door het land worden 43 voorstellingen gegeven.

Pleinvrees - Alan Ayckbourn (2004)

Regie/muziek	Ivar van Urk
Vertaling	Ger Apeldoorn, Harm Edens
Dramaturgie	Costiaan Mesu
Vormgeving	Niek Kortekaas
Regieassistentie	Albert van Andel
Zang	Rosa Mee

Met: Jeroen Spitzenberger, Pauline Greidanus, Stefan de Walle, Xander van Vledder, Rian Gerritsen, Eline ten Camp

Première: 11 september 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Ivar van Urk is een regisseur met een grote interesse in het Angelsaksische theater. Hij sluit daarmee naadloos aan bij één van de uitgangspunten en interesses van het gezelschap. Hij heeft inmiddels een goede reputatie opgebouwd als iemand die Engelstalig werk een gedegen Nederlandse première geeft. In 2005 regisseerde hij voor het Nationale Toneel van dezelfde auteur al *Een Vriendendienst*. Drie jaar later liet hij met de voorstelling *Levende Doden* van Laura Wade - eveneens bij het Nationale Toneel – zien dat hij ook houdt van een meer filmische montage en gefascineerd is door teksten waarin meerdere verhaallijnen in elkaar overlopen. Al deze aspecten maakten hem de ideale regisseur voor de nog ongespeelde toneeltekst van Ayckbourn *Private Fears in Public Places*. Dit stuk, dat door Ger Apeldoorn en Harm Edens vertaald werd onder de titel *Pleinvrees*, bestaat uit vierenvijftig snel gemonteerde scènes waarin de verhalen van zes personages op complexe wijze met elkaar vervlochten zijn. Van Urk werd gekoppeld aan vormgever Niek Kortekaas, die het verzoek kreeg deze dramatische

structuur te vertalen naar een toneelbeeld. Kortekaas ontwierp een dynamisch decor waarin de verhaallijnen zich afspeelden op verschillende bewegende vlakken, die een weergave vormden van de puzzelstukken waaruit de tekst opgebouwd was. De som der delen vormden in het decor letterlijk het geheel. Tijdens de repetitieperiode ging Van Urk met de acteurs vooral op zoek naar de tragische laag in het stuk. Het is bekend dat Ayckbourn met het vorderen der jaren het accent in zijn werk steeds meer verschuift van het komische naar het tragikomische. Het vrij recente *Pleinvrees* is daar een schoolvoorbeeld van en die kwaliteit wilden wij dan ook volledig tot zijn recht laten komen. Het vergde zeer precies acteerwerk om het evenwicht te vinden tussen tragedie en komedie. Het repetitieproces werd opgedeeld in twee periodes waarin respectievelijk aandacht werd besteed aan het zoeken naar de juiste lading in het spel en de zeer complexe technische montage, waar de inzet van het bewegende decor het artistieke team voor een flinke uitdaging stelde. Het resultaat mocht er echter wezen: na een rustige aanloop speelden wij deze voorstelling continue voor uitverkochte zalen.

Een hartverscheurende komedie over zes mensen op zoek naar contact. Ze worstelen zich met een uitgestreken gezicht door het dagelijks leven: zijn op huizenjacht in een stad waar een bezemkast al onbetaalbaar is, zitten in de kroeg met de barman en een glas bier als enige gezelschap of wachten voor de zoveelste keer tevergeefs op een blind date. Eenmaal thuisgekomen rest de televisie en een magnetronmaaltijd of een bedlegerige vader die zijn eten door de kamer smijt en zijn verzorgers uitscheldt.

De pers reageerde bijzonder enthousiast op deze voorstelling - die met consequent uitverkochte zalen ook een publiekslieveling bleek te zijn. De enige bedenking kwam van het NRC, die de tekst van Ayckbourn te Brits vond: "de ogenschijnlijk lichte tekst, geeft geen dieper drama", om vervolgens toch een flinke pluim uit te delen aan acteurs, vormgever en regisseur: "In de krachtige regie van Ivar van Urk vertolken de acteurs de verdoorde personages met grote inzet - in een decor dat die onthechtheid prachtig benadrukt. Het uitzonderlijke is dat zij de toneelschrijver verre overtreffen. De acteurs zijn grandioos. Lof voor Stefan de Walle en de anderen" (NRC). Men was vooral zeer te spreken over de wijze waarop alle disciplines in deze voorstelling samenvielen: "Het toneelbeeld van Niek Kortekaas zorgt voor souplesse en dynamiek, die ook de regie van Ivar van Urk kenmerkt. Van Urk bewijst zich bovendien als een goed spelregisseur. Ayckbourns tekst is virtuoos, evenals de vertaling van Ger Apeldoorn en Harm Edens. Het ensemble in deze flitsende, nergens oppervlakkige regie weet daar goed raad mee" (Volkskrant), "Vorm en Inhoud vallen prachtig samen" (Telegraaf). Dat maakte *Pleinvrees* "een buitengewoon toegankelijke voorstelling. Op en top theateramusement van niveau waarbij de toeschouwer zich kan laven aan goed gespeelde karakterrollen" (Trouw). "Het Nationale Toneel zet in het eigen comfortabele toneelhuis de lijn voort van toegankelijk psychologisch realisme met diepgang. De acteurs beheersen niet alleen tot in de puntjes het komediespelen, ze hebben ook een fysiek die geheel in lijn is met de karakters. Wat bij film vanzelfsprekend is, is nu ook bij het repertoiretoneel doorgedrongen" (GPD). De acteurs "slagen er alle zes in om overeind te blijven op het slappe koord tussen hilarisch en tragisch in dit toegankelijke toneelstuk. Wat een compliment is aan de

evenwichtige regie van Van Urk, die sinds de enigszins vergelijkbare voorstelling *Levende Doden* van vorig jaar weer een stap vooruit lijkt te hebben gezet" (Telegraaf). "Kortom: een sterke opening van het theaterseizoen" (Volkskrant).

Van *Pleinrees* werden 25 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 3.734.

Thérèse Raquin - Nicholas Wright, naar Émile Zola (2006/1873)

Regie	Franz Marijnen
Vertaling	Laurens Spoor
Dramaturgie	Karim Ameur
Decor	Marcos Viñals Bassols
Licht	Jan Harm Wagner
Kostuums	Iris Elströdt
Muziek	Alain van Zeveren
Regieassistentie	Lisa van Mansvelt

Met: Anniek Pheifer, Jochum ten Haaf, Jan-Paul Buijs, Marie-Christine de Both, Kees Coolen, Theo Pont, Annemaaïke Bakker

Première: 23 oktober 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

Thérèse Raquin is het verhaal van een heftige alles vernietigende seksuele passie. Emile Zola schreef de roman en maakte daar een theaterversie van. De Engelse toneelschrijver en voormalig dramaturg van het National Theatre, Nicholas Wright bewerkte het eigenlijk alleen maar door de zinnen strakker te snijden, toegespitst op onze 21-eeuwse oren. Maar onverlet liet hij de anatomische les van een crime passionnel die Zola schreef. En waarin deze – op 27-jarige leeftijd – een fatale liefdesgeschiedenis à la Tristan en Isolde onderbracht in een benauwend burgermansmilieu dat de liefhebbers van de Avonden van Gerard Reve niet vreemd voor zal komen. In dit

toneelstuk voor zeven personages zijn er vier aan het eind van het stuk dood als gevolg van de explosie van lust en liefde. Zola, de grote naturalist, heeft als een soort perverse laborant een experiment willen uitvoeren. Wat gebeurt er als in de kringen van kleine luyden, afkomstig uit de provincie met dito moraal, de liefde opbloeit tussen een getrouwde vrouw en de beste vriend van haar man? Minutieus maakt Zola ons in vier bedrijven deelgenoot van de noodlottige keten van reacties. Net zo minutieus zette Franz Marijnen deze tekst in scène. Een belangrijke rol was weggelegd voor het decor van Marcos Viñals Bassols. Hij ontwierp een toneelbeeld over twee verdiepingen. Het publiek kwam de zaal binnen en liep eerst, als door een typische Parijse winkelpassage, langs een zevental etalages waarin de personages als negentiende-eeuwse wassenbeelden opgesteld waren. Vervolgens liepen ze een trap op naar de eerste verdieping waarin de tribune opgesteld stond die uitkeek op de huiskamer van de Raquins. In deze kleine ruimte speelden zich alle vier de bedrijven af. Het publiek zat er met zijn neus op en maakte met zijn aanwezigheid en zijn nieuwsgierige blik die ruimte zo mogelijk nog kleiner en benauwder.

Thérèse Raquin is een jonge vrouw, ongelukkig getrouwd met haar neef Camille. Gevangen in een huwelijk met een zieke, verwende en egoïstische echtgenoot kwijnt zij langzaam weg. Wanneer de kans zich voordoet, stort Thérèse zich met dierlijke passie in een affaire met huisvriend Laurent. Hun koortsachtige verhouding zet de minnaars aan tot een vreselijke wanhoopsdaad. Daarmee betreden zij een wereld die hen meer benauwt dan die ze achter zich wilden laten.

Therese Raquin werd overwegend goed ontvangen in de pers. De kwaliteit van het basismateriaal wordt benadrukt "Onder het misdaadverhaal zit een peilloos diepe poel van onderdrukte wellust, angst, onverdraaglijke visioenen" (NRC). De Britse bewerker krijgt er echter van enkele recensenten van langs: "Wright doet niets met de zwarte erotiek; de broeierige sfeer ontbreekt" (NRC). Gelukkig heeft: "Regisseur Franz Marijnen er nu een mooie voorstelling van gemaakt, waarin de perikelen rond een crime passionel en een deprimerend familieportret met een weldadige ironie worden beschreven (Volkskrant), "de precisie waarmee hij teksten op het toneel op een enerverende manier een fysieke ervaring laat worden, lijkt met de jaren steeds intenser vorm te krijgen" (Trouw), "In vier bedrijven wordt *Thérèse Raquin* opgevoerd als een minutieus vormgegeven kamerspel. Marijnen heeft zijn acteurs aangezet tot intens toneelspel, zonder al te veel pathetiek" (Volkskrant), "Onder zijn aanvoering halen de acteurs alles uit de kast om de tragedie zo geloofwaardig mogelijk te maken. En het moet worden gezegd: Anniek Pheifer en Jochum ten Haaf komen bewonderenswaardig ver." (GPD). Zij "spelen hun personages onderkoeld, alsof ze murw zijn geslagen door het lot" (Telegraaf). "De metamorfose van heftige seksuele passie tot haat en afkeer krijgt in de vaak woordenloze blikken een meeslepende diepte." (Trouw). "Ook de bijrollen zijn voortreffelijk bezet" (GPD), "Marie-Christine de Both speelt de moeder totaal verzenuwd, met een paar heerlijke uithalen" (Volkskrant) "Komisch, maar ook grimmig zijn de twee kwebbelende oude huisvrienden van Theo Pont en Kees Coolen die de benauwenis van deze levens scherp voelbaar maken" (Trouw),

Van *Thérèse Raquin* werden 16 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.616.

Medea - Euripides (431 v.Chr.)

Regie	Johan Doesburg
Vertaling	Gerard Koolschijn
Dramaturgie	Costiaan Mesu
Decor	Tom Schenk
Licht	Reinier Tweebeeke
Kostuums	Rien Bekkers
Muziek	Alain van Zeveren
Regieassistentie	Marjolein Polman
Video	Betsy Torenbos/ Wout Boekeloo

Met: Ariane Schluter, Peter Blok, Mirjam Stolwijk, Peter Bolhuis, Vincent Linthorst, Wim van der Grijn, Bien De Moor, Esther Scheldwacht, Rosa Mee, Freek den Hartogh

Première: 15 november 2008, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Het was een diepgekoesterde wens van artistiek directeur Johan Doesburg en meervoudig Theo d'Or winnares Ariane Schluter om gezamenlijk de tanden te zetten in de klassieker *Medea* van de Griek Euripides. Nu leek de tijd rijp. Gekozen werd voor de vertaling van Gerard Koolschijn. De keuze voor deze specifieke vertaling was tekenend voor de intentie van de makers: geen geforceerde actualisering, maar een klassieke uitvoering waarin de universeel geldige teksten van Euripides volledig tot hun recht zouden komen. Dat was ook de opdracht die vormgever Tom Schenk meekreeg. Deze ontwierp een toneelbeeld bestaande uit een grote spiegelwand gefundeerd in dorre aarde:

groots en kaal tegelijk. Een beeld dat het publiek de rust gaf om de acteurs te volgen, maar dat ook een spectaculaire esthetische uitstraling had, passend bij het grootse karakter van de tragedie. In het repetitielokaal werden de teksten door regisseur, acteurs, dramaturg en vertaler tot in het kleinste detail uitgespit. Ze moesten tot op de letter begrepen worden. De op het oog omslachtige taal bleek vele prachtige geheimen prijs te geven en bijzonder efficiënt gecomponeerd te zijn. Met name voor Ariane Schluter was deze tekstanalyse de eerste stap in de zoektocht naar haar invulling van *Medea*. Een rol die zo indruist tegen de eigen natuur, eist dubbel zoveel van het inlevingsvermogen. Samen met haar collega's en met steun en inspiratie van de regisseur wist zij echter tot de toppen van haar kunnen te komen. De mooie *Medea* die ze neer wist te zetten, was daar het resultaat van.

Medea - een vreemdelinge - probeert een nieuw bestaan op te bouwen in het thuisland van haar geliefde Jason. Maar het vuur van haar liefde slaat om in bittere haat wanneer haar man besluit met een andere vrouw te trouwen. Gevoelens van angst, woede, wanhoop en verdriet verstikken de afgewezen geliefde. Het koor van manloze vrouwen lijdt mee met de bedrogen echtgenote. De vrouwen vrezen voor de bijl boven het hoofd van Medea, maar slaan geen acht op de beul in haarzelf. Een dodelijke vergissing, die aan het licht komt wanneer Medea kwistig het gif van haar haat verspreidt.

Medea werd zeer lovend ontvangen in de pers. De koppen boven de recensies spreken boekdelen: "Grootse *Medea* bij het Nationale Toneel" (Trouw), "Prachtige *Medea* van Ariane Schluter" (Den Haag Centraal), "Moderne aanpak van eeuwenoude *Medea*" (GPD), "Smaakvolle en effectieve *Medea*" (Volkskrant), "Schluter overtuigt als gegriefde boze *Medea*" (NRC). De voorstelling bleek zeer geslaagd in haar opzet: "de klassieke tragedie recht te doen én tegelijkertijd een hedendaagse en spannende voorstelling te maken" (Den Haag Centraal). "De tragedie van Euripides is 2439 jaar oud. De kracht ervan is ongebroken" (NRC). "Deze opvoering is een immense hommage aan Euripides. Hier wordt het irrationalisme dat de dichter wilde tonen na bijna 2500 jaar in kristallijnen scherpte neergezet" (Trouw), "De kracht van deze *Medea* ligt in een ideaal samenspel van theatrale elementen. Het ensemble acteurs zonder één zwakke plek". De hoofdrolspeelster werd alom geprezen: "Dit is de voorstelling van Ariane Schluter" (Den Haag Centraal). Zelden is er een actrice geweest die zo inzichtelijk, zonder overdreven pathos, en bijna aards invoelbaar maakt hoe een innerlijke strijd de mens kan verscheuren" (Volkskrant), "Door haar nuances in tekstbehandeling is het alsof Euripides dit gisteren geschreven heeft" (Den Haag Centraal). "Zo modern als het spel van Schluter en Blok is, zo opera-achtig is de verdere encensering. Het gaat om grote gevoelens en dat zullen we weten" (GPD). De symbolisering van de kinderen door middel van projecties van vliegers is "een aangrijpend beeld in een verder ook uiterst effectieve, smaakvolle en gedreven voorstelling" (Volkskrant). "De spiegelwand ontworpen door Tom Schenk en belicht door Reinier Tweebeke, geeft een bizarre vervreemding die past bij de regie" (NRC). Regisseur Johan Doesburg "komt met een meester-opvoering van *Medea* en is onverbiddelijk: hier wordt Euripides gespeeld. Het is een hartverwarmende gebeurtenis" (Trouw).

Van *Medea* werden 32 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 11.387 en werd en genomineerd voor de Publieksprijs. Ariane Schluter werd genomineerd voor haar rol als *Medea*.

Hedda Gabler - naar Henrik Ibsen (1891)

Regie/bewerking	Susanne Kennedy
Decor	Lena Müller
Licht	Jan Harm Wagner
Kostuums	Lotte Goos
Muziek	Richard Janssen
Dramaturgie/ bewerking	Marit Grimstad Eggen
Regieassistentie	Ingmar van der Bie

Met: Çigdem Teke, Ben Ramakers, Caroline Liekens, Jobst Schnibbe, Jorre Vandenbussche, Pieter van der Sman

Première: 4 december 2008, Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

De fascinatie van Susanne Kennedy voor *Hedda Gabler* van Henrik Ibsen is enigszins te vergelijken met haar fascinatie voor *Phaedra's love* van Sarah Kane. Een vreemde vergelijking aangezien Kane en Ibsen op het eerste gezicht nauwelijks geestverwanten genoemd kunnen worden. In het personage Hedda Gabler herkende Kennedy echter wel degelijk dezelfde existentialistische verveling als bij de Hippolytusfiguur van Sarah Kane. Die associatie wilde zij met haar eigen versie van *Hedda Gabler* verder uitwerken. Kennedy had van meet af aan absoluut niet de intentie het oorspronkelijke stuk van Ibsen integraal op het toneel te zetten. Haar uitgangspunt was het om de belevingswereld van het personage Hedda en haar kijk op de wereld te tonen. Kennedy wilde de wereld van Hedda, door de ogen van Hedda, laten zien. En hoe zij daarin een vreemde blijft - een buitenstaander in haar eigen leven. De overige personages zouden hiervoor slechts op de achtergrond en rol moeten spelen en getoond worden zoals Hedda ze ziet.

Samen met haar dramaturge maakte zij een ingrijpende bewerking van de tekst, waarin het plot naar de achtergrond geschoven werd en Hedda op de voorgrond kon treden. De tekst van Ibsen werd hiervoor rigoreus gedemonteerd en opnieuw in elkaar gezet. Op gelijksoortige wijze ging Kennedy te werk in het repetitielokaal. Aan de hand van de oorspronkelijke tekst ontdekten zij en de acteurs de kern van de personages, om deze vervolgens met de beperkte hoeveelheid tekst, uitvergroot, op het toneel neer te zetten. Een toneel dat - vormgegeven door Lena Müller - de kale vlakte van Hedda's innerlijke belevingswereld vertegenwoordigde. Deze heftige deconstructiemethode mondde uit in een onorthodoxe performance-achtige voorstelling.

De jonge Hedda Gabler heeft alles wat haar hart begeert: een prachtig huis, een succesvolle man en veel aanbidders. De juiste ingrediënten voor een gelukkig leven. De omstandigheden blijken echter anders te zijn. Ze is het slachtoffer geworden van haar eigen omgeving. Hedda's leven is leeg en de verveling is enorm. Haar enige tijdverdrijf is het spelen met levens van anderen.

Hedda Gabler werd nogal wisselend ontvangen in de pers. Men was vóór of tegen. Waarom dat zo was werd mooi omschreven door de recensenten zelf: "Regisseur Susanne Kennedy maakte voor het Nationale Toneel een verfrissende, tegendraadse voorstelling" (Parool), "De hoofdpersoon in de regie van Susanne Kennedy heet inderdaad Hedda, maar ze was zeker niet van Ibsen. Wel helemaal van Kennedy" (Den Haag Centraal), "Hier is een regisseur aan de gang die Ibsen volledig wil deconstrueren" (Volkskrant), "Wat Kennedy met *Hedda Gabler* doet is vergelijkbaar met Gerardjan Rijnders' roemruchte regie van Troilus en Cressida. Onherkenbaar: maar gewaagd. Een breuk met elke traditie" (NRC). Sommige recensenten konden dit minder waarderen: "Deze *Hedda Gabler* voelt aan als een experiment, met veel vorm - wat bij tijd en wijle sterke beelden oplevert - maar weinig inhoud" (Telegraaf), anderen juist zeer: "De voorstelling lijkt op het eerste gezicht kil en deprimerend, maar wordt daar bovenuit getild door de gretigheid in spel en regie" (Parool) "Dat levert een compacte, agressieve en soms helse voorstelling op, met vele schitterende scènes" (NRC), "Bij vlagen zeer confronterend en veel scherper vormgegeven dan Kennedy's enscering van *Phaedra's Love*, twee jaar geleden" (Trouw).

"Kennedy heeft in haar bewerking van de Ibsen klassieker *Hedda Gabler* bij het Nationale Toneel een duidelijke lijn gekozen. Zij trekt het verhaal van een jonge vrouw die groots en meeslepend had willen leven en zich gevangen

voelt in haar huwelijk in het extreme. Kennedy ontziet haar publiek niet. Dit is een *Hedda Gabler* die er diep inhakt” (GPD).

Van *Hedda Gabler* werden 13 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 1.286.

Carmen - naar Georges Bizet (1875)

Co-productie van Het Nationale Toneel, Stella Den Haag, Het Koninklijk Conservatorium, De Nieuwe Opera Academie en de Koninklijke Schouwburg.

Muziek	Georges Bizet
Regie/tekst	Hans van den Boom
Tekst	Maureen Versprille
Dirigent	Hans Leenders, Hernan Schwartzman (assistent)
Componist	Bart Visman
Decor	Herbert Janse
Licht	Pia Virolainen
Kostuums	Elian Smits
Muzikaal adviseur	Wim Vos
Koorrepetitor	Jaap Dieleman
Dramaturgie	Cecile Brommer, Costiaan Mesu
Regieassistentie	Rodney Verhoeven
Musici	Het Koninklijk Conservatorium

Spel: Anniek Pheifer, Jeroen Spitzenberger, Antoinette Jelgersma, Christine de Boer, Eran Ben-Michaël, Erna van den Berg, Floor van Berkestijn, Guido Pollemans, Victoria Osborn

Zang: Eva Kroon, Bassem Alkhouri, Wiebe-Pier Cnossen, Estafania Perdomo Nogales, Julien Traniello, Merel van Geest, Julia Westendorp

Première: 20 december 2008, Koninklijke Schouwburg, Den Haag,

Een familievoorstelling rond de kerstdagen. Iets met veel muziek, dans en romantiek. Zou dat niet een ontzettend goed idee zijn? Een voorstelling - speciaal voor de inwoners van Den Haag - waarin samengewerkt wordt door verschillende Haagse kunstinstellingen. Een prachtige gelegenheid om te laten zien waar een stadsgezelschap toe in staat is. Er werd dus contact gezocht met Stella Den Haag, het jeugdtheatergezelschap van Den Haag. Artistiek leider Hans van den Boom koesterde al lange tijd de wens om *Carmen* van Georges Bizet nog eens te mogen maken. Eerder won hij met dit materiaal een belangrijke jeugdtheaterprijs in Frankrijk, maar zelf wilde hij *Carmen* graag nog eens doen met topacteurs en een groot orkest. Er werden afspraken gemaakt met het Koninklijk Conservatorium en de Nieuwe Opera Academie. Hans van den Boom toog aan het werk met co-auteur Maureen Versprille en twee dramaturgen om, op basis van de oorspronkelijke opera, een nieuwe *Carmen* te schrijven. De schrijvers voegden personages toe die de vertaalslag konden vormen tussen de ongrijpbare Carmen en het jeugdige publiek. De muziek werd afgewisseld met nieuwe Nederlandstalige dialogen die functioneerden als ondertiteling. Zo ontstond al in een heel vroeg stadium op papier een voorstelling. Zeer goed voorbereid stapte van den Boom het repetitielokaal in. Het bleek desalniettemin nog een enorme klus om de verschillende disciplines bij elkaar te brengen. Acteurs moesten leren zingen, zangers moesten leren spelen en dat alles moest er perfect uitzien in het decor en prachtig gaan klinken binnen de muziek. Planning bleek de sleutel, met name omdat sommige van de behoorlijk gerenommeerde operazangers maar zeer beperkt beschikbaar waren. Rond de dertig mensen moesten op het toneel en in de orkestbak een perfect muzikaal geheel vormen. Rond de kerstdagen zat de grote zaal van de Koninklijke Schouwburg vol met kinderen die de avond van hun leven hadden.

Het mooie zigeunermeisje Carmen zingt en danst vrolijk door het leven. Veel mannen zijn verliefd op haar en zitten achter haar aan. Maar ze denkt er niet over met één van hen te trouwen. Ze wil genieten van het leven. Toch springt er een vonk over tussen haar en de knappe soldaat, Don José, die met zijn vrienden de stad onveilig maakt. Maar ook bij hem zal zij niet blijven. Zij wil zo vrij zijn als een vogel.

Carmen werd goed ontvangen in de pers. "Het beste uit opera en toneel komt samen in een zinderende mengvorm. Hans van den Boom schreef een vitale, rauw poëtische tekst, waarin de in het Nederlands gesproken scènes zich op een natuurlijke manier laten afwisselen met de Franse liederen" (NRC). "Jongeren maken soepel kennis met een aantrekkelijke opera en worden met zachte hand geleid langs de fraai gezongen Franse aria's. Net voordat die langdradig worden, pakken de toneelspelers het verhaal op en spelen de emoties uit in heldere Nederlandse dialogen" (Volkskrant). Een enkele recensent vond het allemaal iets te keurig: "Regisseur Hans van den Boom snoerde deze *Carmen* in, in een stilistisch mooi maar keurig korset" (Volkskrant). Maar het eindresultaat van de gezamenlijke inspanningen mocht op veel lof rekenen: "De decors zijn oogstrelend, de beroemde melodieën worden aanstekelijk gebracht en de zangers zijn zeer overtuigend" (GPD). "Voorals Kroon floreert als hoogmoedige ongenaakbare Carmen, fier in schouders en stembanden" (Volkskrant). "Actrice Anniek Pheifer weet met een enkele blik de vele lagen van haar personage bloot te leggen" (Telegraaf), "Je zou verwachten dat ze elkaar voor de voeten lopen, maar ze vullen elkaar juist aan. Waar Pheifer aanvallend speelt, verleidt Kroon op afstand" (NRC). Met een mooie slotconclusie "*Carmen* bruist van levenskracht" (NRC).

Van *Carmen* werden 10 voorstellingen gespeeld met een bezoekersaantal van in totaal 4.699.

Liaisons Dangereuses – naar Pierre Choderlos de Laclos, Christopher Hampton, Heiner Müller

Regie	Johan Doesburg
Vertaling en bewerking	Marcel Otten
Dramaturgie	Karim Ameer, Costiaan Mesu
Decor	André Joosten
Licht	Reinier Tweebeeke
Kostuums	Dorien de Jonge
Muziek	Harry de Wit
Gevechtchoreografie	Jeroen Lopes Cardozo
Regieassistentie	Marjolein Polman

Met: Ariane Schluter, Gijs Scholten van Aschat, Celia Nufaar, Margo Dames, Nele van Rompaey, Sophie van Winden, Lidewij Benus, Daan van Dijsseldonk, Diede Zillinger Molenaar

Première: 13 oktober 2007, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Zie voor een beschrijving van deze voorstelling en haar ontvangst het jaarverslag over 2007.

Van deze productie werden in de maand januari van 2008 nog 17 voorstellingen gegeven voor 9.089 bezoekers.

Eline Vere – Louis Couperus (1889)

Regie en bewerking	Léon van der Sanden
Dramaturgie	Karim Ameer
Decor	Mirjam Groot Gansey
Licht	Marc Heinz
Kostuums	Arno Bremers
Muziek	Danny Weijermans
Choreografie	Lonneke van Leth
Regieassistentie	Saskia van der Schaaf

Met: Marie-Christine de Both, Tijn Docter, Eva Damen, Pauline Greidanus, Vera Ketelaars, Maria Kraakman, Vincent Linthorst, Bien De Moor, Folmer Overdiep, Jeroen Spitzenberger, Mirjam Stolwijk, Stijn Westenend

Première: 22 december 2007, Koninklijke Schouwburg, Den Haag

Zie voor een beschrijving van deze voorstelling en haar ontvangst het jaarsverslag over 2007.

Van deze productie werden van januari tot en met maart 2008 nog 46 voorstellingen gegeven voor 21.783 bezoekers.

OVERIGE ACTIVITEITEN

GASTSCHRIJVERS #5 / TAXI

Sinds 2003 is Gastschrijvers een vast onderdeel in Theaterwerkplaats Gasthuis. Jonge, veelbelovende toneelschrijvers werken onder begeleiding aan een nieuwe tekst, die vervolgens door regisseurs en acteurs in korte tijd wordt uitgevoerd en gepresenteerd aan het publiek.

Gastschrijvers #5 was een speciale editie. Marjolijn van Heemstra, Hannah van Wieringen en Jibbe Willems hadden de afgelopen editie laten zien dat zij en hun werk potentie hebben. Daarom werd hen een intensief en op maat gesneden traject aangeboden dat wortelt in de hedendaagse theaterpraktijk. Naast de begeleiding van de schrijvers door dramaturg Simone Hogendijk in eigen huis, werden de teksten ditmaal ontwikkeld in samenwerking met drie stadsgezelschappen. Joachim Robbrecht regisseerde de *Taxi* van Jibbe Willems i.s.m. Het Nationale Toneel.

Medewerkers: Jibbe Willems (tekst), Joachim Robbrecht (regie), Ben Ramakers, Carola Arons, Sinan Cihangir, Vincent Rietveld (spel)

Presentatie: 14 mei 2008 in het Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

NT KWARTIERMAKERS/ SPRINGTIJ

Pieter van der Sman is voor de vaste bezoekers van het Nationale Toneel een bekend gezicht. Hij maakt al ruim zes jaar deel uit van het ensemble. Voor hij bij het Nationale Toneel speelde, trad hij onder de naam Clipdichter op als entr'acte in poptempel Paradiso. Slechts gewapend met een ritmebox overspoelde hij de verbaasde muziekliefhebbers met een spraakwaterval van poëtische associaties. Met Springtij keerde Pieter terug naar die wortels als performer. Voor een klein publiek presenteerde hij de vruchten van jaren teksten schrijven - letterlijk soms tussen de bedrijven door. Het werd een intieme solo, waarin Van der Sman zich van een andere kant liet zien: als dichter, voordrachtskunstenaar en autonoom theatermaker.

Pieter van der Sman, m.m.v.: Costiaan Mesu, Jan Harm Wagner, Arjan Kruidhof, Iris Elströdt, Lex Caboort en Monique Koppers.

Speeldata: 5, 6, 7 juni & 7 september 2008 (Haags Uitefestival), Nationale Toneel Gebouw, Den Haag

2b PRIJZEN EN NOMINATIES

Toneel Publieksprijs:

Liaisons Dangereuses (regie Johan Doesburg) – nominatie 2008

Eline Vere (regie Léon van der Sanden) - nominatie 2008

Medea (regie Johan Doesburg) – nominatie 2009

Theo d'Or:

Maria Kraakman, nominatie 2008 voor haar rol als Eline Vere in *Eline Vere*

Ariane Schluter, nominatie 2009 voor haar rol als Medea in *Medea*

Guido de Moor prijs 2008:

Meral Polat voor haar rol als Hayat in *Hollandse Spoor*

2c Communicatie en Marketing

In januari 2008 werd het Nationale Toneel Gebouw officieel geopend door prins Constantijn en prinses Laurentien in aanwezigheid van pers en regionale televisie. Aansluitend vond de première plaats van *Hollandse Spoor*, de voorstelling die ontwikkeld was als cadeautje aan het Haagse publiek, dat in groten getale op kwam dagen. Met deze laagdrempelige voorstelling over het multiculturele Den Haag, wisten we een heel nieuwe publieksgroep aan te boren. Voor het eerst ontvingen we dagelijks allochtone bezoekers in de zaal.

2008 werd een bijzonder en divers jaar voor de afdeling Communicatie en Marketing. Met de komst van een nieuw gebouw en de gevarieerde voorstellingen die het NT op deze thuisbasis maakt, wilde en moest de afdeling zich, naast de promotie van de reisvoorstellingen, meer toespitsen op het bereiken van verschillende publieksgroepen, met name in (de regio) Den Haag.

In zijn algemeenheid kan gezegd worden dat de afdeling moet opereren in een omgeving waar theaters zich minder richten op toneel en meer op de grote publiekstrekkingen, het publiek kan kiezen uit een enorm cultuuraanbod, en de pers en media nog altijd onder grote druk staan. Nog altijd is merkbaar dat kunstredacteuren bij de schrijvende pers, radio en televisie steeds minder ruimte wordt gegund om met kennis van zaken op de inhoudelijke kant van toneel in te gaan. Het Nationale Toneel weet deze bedreiging nog redelijk het hoofd te bieden door zijn prominente plaats in het bestel en door de expertise van de medewerkers.

Marketing & Communicatie rondom de voorstellingen

Eline Vere en Liaisons Dangereuses

Aan het begin van het jaar speelden we voor vaak uitverkochte zalen in het land de laatste voorstellingen van de succesvolle tournees van *Eline Vere* en *Liaisons Dangereuses*. Beide producties waren genomineerd voor de Toneel Publieksprijs en Maria Kraakman was genomineerd voor de Theo d'Or voor de rol van Eline Vere.

Voor de voorstelling *Hollandse Spoor* hebben we diverse manieren gezocht om een nieuw publiek te benaderen. Zo hebben we in plaats van een programmaboekje een gratis krant laten drukken, die ook buiten het theater verspreid werd. Er was ook een succesvol You Tube filmpje naar aanleiding van een nummer uit de voorstelling. Vele wijkkranten, lokale radiozenders, buurthuizen, scholen, Haagse bedrijven (NS Hollands Spoor, HTM, gemeentelijke instellingen) zijn benaderd. In totaal zijn er 700 nieuwe adressen geïnventariseerd. Alle bezoekers hebben een brief gekregen met een dankwoord voor het bezoeken van de voorstelling en een 'blijf op de hoogte' kaart erbij. Deze kaarten zijn massaal teruggekomen, waardoor ons belangstellendenbestand uit onverwachte hoek gegroeid is.

De voorstellingen in het NTGebouw

Na *Hollandse Spoor* volgden in het NTGebouw nog:

Naar Schotland van Thibaud Delpeut, *Red Rubber Balls* en *Glenn Gould* beide van Franz Marijnen, *Dagelijks Brood* van Susanne Kennedy, *Long Day's Journey Into Night* van Maaïke van Langen (in 2009 gaat deze voorstelling op tournee door het land), *Pleinvrees* van Ivar van Urk, *Thérèse Raquin* van Franz Marijnen en *Hedda Gabler* van Susanne Kennedy.

Het publiek informeerden we op de traditionele manier via offline-media zoals de seizoensbrochure die in samenwerking met de Koninklijke Schouwburg is gemaakt, flyers, mailings en free publicity. Daarnaast is er een stijgende belangstelling voor onze website, waar een groeiend potentieel in zit. Met e-flyers en e-nieuwsbrieven weten we een nieuw (jonger) publiek te bereiken. De voorstellingen leverden enthousiaste publieksreacties op, waren zo goed als uitverkocht en het nieuwe gebouw stond binnen dit jaar op de kaart.

Nieuwe reisvoorstellingen

In de serie Topstukken ging *As You Like It* van Gerardjan Rijnders in première. De publiciteitscampagne werd in samenwerking met Sold Out Marketing georganiseerd en bestond uit een grote landelijke en regionale advertentiecampagne in dagbladen en op radiozenders. Speciaal bij deze voorstelling werd er een randprogrammering georganiseerd: De speciale Shakespeare caravan stond op de zaterdag voorafgaand aan de voorstelling in de stad om 'reuring' te maken. De 'reuring' bestond uit filmpjes, een spel en een korte act. De intensieve advertentiecampagne leidde tot een redelijke zaalbezetting.

Ook de klassieker *Medea* van Johan Doesburg ging in première en op tournee door het land.

Deze voorstelling genereerde veel free publicity die wij ondersteunde door een radio-, affiche- en advertentiecampagne. *Medea* werd enthousiast ontvangen door pers en publiek, resulteerde in volle zalen, een nominatie voor de Toneel Publieksprijs en een nominatie voor de Theo d'Or voor Schluters *Medea*.

Tijdens de kerstperiode speelde wij de familievoorstelling *Carmen*, een coproductie met jeugdtheatergezelschap Stella Den Haag, het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Schouwburg. Een grote uitdaging voor de afdeling C&M: volle zalen trekken met een voor het NT onbekende doelgroep, in een periode met traditioneel veel jeugdvoorstellingen. We hebben een grootse campagne opgezet, waarin goede marketingideeën een plaats kregen. De kostuumontwerpwedstrijd -uitgezet op regionale scholen en bij een populair meidenblad- was een groot succes, evenals de aandacht in diverse week- en maandbladen. De schouwburg werd aangekleed met onder andere een expositie van de ingezonden ontwerpen van de kostuumontwerpwedstrijd. Onze intensieve campagne had succes: uitverkochte zalen; er moest zelfs een extra voorstelling ingelast worden.

Halverwege 2008 werd nog een nieuw initiatief in het leven geroepen: NT Kwartiermakers.

NT Kwartiermakers geeft ruimte aan leden van het gezelschap persoonlijke initiatieven te ontwikkelen tot kleine publieksprojecten. Pieter van der Sman maakte aan het einde van het seizoen als eerste

NT Kwartiermaker de voorstelling *Springtij*. We hebben hiervoor een e-flyer verspreid. Zaal 3 van het NTGebouw zat drie avonden in juni vol met nieuwsgierige NT bezoekers, collega's, vrienden en familie. Wegens het succes en de hoge kwaliteit is de voorstelling ook nog op het UITfestival gespeeld. De voorstelling paste goed in de promotie

van het gezelschap, naast allerlei andere promotie-activiteiten waarvoor ons gebouw die dag geopend was. De dag werd ondanks het slechte weer goed bezocht.

Samenwerking Koninklijke Schouwburg

Het NT heeft een intensieve samenwerking met de Koninklijke Schouwburg. Met de ingebruikname van het Nationale Toneel Gebouw vanaf september 2007 nemen de activiteiten op deze plek in de stad zodanig toe dat besloten is tot een gezamenlijke naam: Toneelkwartier Den Haag. Vanaf theaterseizoen 2007-2008 presenteerde het Haagse theatercomplex rondom de schouwburg en het Nationale Toneel Gebouw zich onder deze naam. Hierdoor bracht het NT samen met de Koninklijke Schouwburg gezamenlijk een brochure uit met aandacht voor het NT in de grote zaal van de schouwburg en een katern NT Gebouw. Dit katern is later nog separaat bij gedrukt en werd daarmee de seizoenbrochure van het NT gebouw. Deze is verspreid onder nieuwe adressen in (de regio) Den Haag. Niet alleen op het vlak van een gezamenlijke start van het nieuwe seizoen werken de twee instellingen samen. Ook de Vriendenvereniging en de jonge tak hiervan – de Royal Culture Club (RCC) – is een gezamenlijk belang. Hiervoor organiseerden wij rondom verschillende voorstellingen van het NT speciale Vrienden- en RCC-avonden. Deze avonden staan in het teken van ontmoeting tussen Vriend en het NT. De Vrienden of de RCC-leden krijgen een inleiding aangeboden, bezoeken de voorstelling en hebben na afloop een meet-en-greet met de acteurs. Soms worden de avonden speciaal gemaakt met een diner in de omgeving van het Toneelkwartier. Daarnaast is het streven om het NT als huisgezelschap van de Koninklijke Schouwburg meer gezicht te geven ook ingelast. Bij *As You Like It*, *Medea* en *Carmen* werd de foyer van de KS door het NT aangekleed. Op deze wijze krijgt de bezoeker op ludieke wijze meer achtergrondinformatie over de voorstelling, over de totstandkoming ervan of anderszins. Daarnaast wordt het gevoel gecreëerd dat als het NT in de KS speelt er altijd wel 'iets bijzonders' is.

Nationale Toneel Gebouw

Het Nationale Toneel Gebouw is een plek waar alle inwoners van Den Haag van harte welkom zijn en zich thuis voelen. Daarom is een aantal pilots gestart. Zo kunnen Ooievaarspashouders op donderdagavond gratis een voorstelling bezoeken. En studenten elke woensdagavond voor slechts € 2,50 naar een voorstelling (DJ na afloop). De zondagmiddag matineevoorstellingen zijn omgedoopt tot de NThee Matinees. Met deze specifieke onderdelen kunnen we doelgericht marketing voeren.

Ook is er een samenwerking gestart met derde- en vierdejaars studenten van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten Den Haag. In de foyer is daardoor een steeds wisselende fototentoonstelling te zien van jonge fotografen. Zij krijgen van het NT de opdracht om bij een voorstelling in het NT Gebouw een expo te maken dat te maken heeft met het onderwerp van de productie.

In november heeft het NT de deuren van het Nationale Toneel Gebouw geopend voor het Crossing Border Festival. Op deze manier maken weer andere mensen kennis met het NT en het gebouw.

De afdeling Communicatie & Marketing

De afdeling C&M heeft in 2008 een wisseling van het Hoofd van de afdeling meegemaakt en daarbij ook een wisseling van functie-omschrijvingen. De afdeling bestaat nu uit een Hoofd C&M en vijf medewerkers. Nieuw is dat

er twee voorstellingsverantwoordelijken zijn die de gehele C&M rondom een productie doen. Zij kregen daarbij steun van een assistent en een stagiaire.

De trend dat online communicatie steeds belangrijker wordt, blijkt meer en meer. Reden om hier binnen de afdeling meer prioriteit aan te geven. Binnen de afdeling is eind 2008 iemand aangenomen die zich specifiek richt op de e-marketing.

Educatie heeft geen wijzigingen ondergaan. Natuurlijk gaat dit alles onder de supervisie van het Hoofd van de afdeling.

Deze verandering bleek een duidelijkere taakverdeling met een gunstige uitwerking op de effectiviteit van de marketing- en publiciteitsvoering. Zowel intern als extern, want hierdoor was het meer dan voorheen mogelijk om de theaters, de diverse doelgroepen en de pers krachtig en op maat te benaderen.

Nationale Toneel Educatie 2008

Hollandse Spoor

In januari 2008 was het eindelijk zover. Het NTGebouw werd feestelijk geopend met de groots opgezette muziektheaterproductie *Hollandse Spoor*, een zinderende revue die zich afspeelt op station Hollands Spoor, dé typisch Haagse hang- en doorgangspek voor vreemdelingen, Hagenezen en Hagenaars uit alle lagen van de bevolking.

Omdat de voorstelling voor inwoners van Den Haag een feest van herkenning zou zijn én om het nieuwe Nationale Toneel Gebouw als aanwinst voor de stad onder de aandacht te brengen, werd er intensief contact gezocht met wijkorganisaties van de diverse wijken in Den Haag.

NT Educatie bezocht in de maanden voorafgaande aan de speelperiode verschillende vergaderingen en bijeenkomsten van culturele en maatschappelijke instellingen in de wijken. Ook werden er gesprekken gevoerd met bewonersorganisaties en was er geregeld contact met Makelaar Wijkcultuur in Den Haag Paul Cornelissen. Deze aanpak wierp zijn vruchten af. Hagenaars uit alle lagen van de bevolking bezochten, velen vaak voor het eerst, een voorstelling van het Nationale Toneel, waren zeer enthousiast over *Hollandse Spoor* en spraken lovend over het nieuwe NTGebouw.

Ook bij docenten en leerlingen uit zowel onderbouw als bovenbouw Voortgezet Onderwijs, van VMBO tot Gymnasium, viel *Hollandse Spoor* in de smaak. Elke voorstellingsavond bestond een gedeelte van het publiek uit jongeren die zeer meeleeften met de voorstelling, vaak tot groot genoegen van de acteurs. Vele jongeren volgden de middag voor het bezoek aan de voorstelling een Theaterlesproject van NT Educatie in het decor van de voorstelling.

De overige voorstellingen in het NTGebouw werden vooral bezocht door individuele, met name in toneel geïnteresseerde, jongeren uit de bovenbouw VWO en studenten uit het HBO.

Eline Vere

De voorstelling *Eline Vere* van Couperus, regie Léon van der Sanden, in januari, februari en maart 2008 te zien in de Koninklijke Schouwburg en in het land, trok vooral de aandacht van docenten Nederlands. In vele theaters bezochten groepen leerlingen bovenbouw VO de voorstelling, daarop voorbereid door het Theaterlesproject Couperus van NT Educatie.

Op de website www.theaterland.nl verscheen in het kader van Boek&Theater een speciale Projectensite *Eline Vere*.

As You Like It

In de eerste maanden van het jaar werkte NT Educatie nauw samen met de educatieve dienst van De Paardenkathedraal uit Utrecht. Beide gezelschappen hadden in het kader van Topstukken een stuk van Shakespeare op het repertoire: *Midzomernachtsdroom* door De Paardenkathedraal en *As You Like It* door het Nationale Toneel. Samen organiseerden zij het project Shakespeareance.

Shakespeareance was een opvallend uitzijnde caravan die geheel in het teken stond van Shakespeare en zijn werk. Deze caravan stond elk weekend op een centrale plaats in een Topstukkenstad, steeds voorafgaande aan de speeldagen van *Midzomernachtsdroom* of *As You Like It* in het theater van die stad.

Op theatrale wijze en door middel van verschillende educatieve activiteiten werden de stukken van Shakespeare in het algemeen en de voorstellingen van het Nationale Toneel en de Paardenkathedraal in het bijzonder onder de aandacht van de inwoners gebracht.

Het toegestroomde publiek kon meedoen aan een Shakespearequiz en een applausworkshop. Men werd in de caravan uitgenodigd voor een 'liefdesboodschap' van acteurs uit de betreffende voorstelling of men speelde mee in korte (geïmproviseerde) Shakespearescènes op straat.

Van tevoren werden er in de diverse steden jongeren benaderd en gevraagd als vrijwilliger mee te doen aan Shakespeareance. Ter voorbereiding volgden zij een Shakespeareworkshop, begeleid door de educatieve diensten van de Paardenkathedraal en het Nationale Toneel. Over Shakespeareance verschenen diverse berichten in de lokale pers. Op YouTube plaatsten we een JoJo-filmpje (rekwisiet uit de voorstelling) met Jochum ten Haaf, de nar uit *As You Like It*.

Speciaal voor CKV-leerlingen en ter voorbereiding op een bezoek aan de voorstelling ontwikkelde NT Educatie het Theaterlesproject "Shakespeare en Humor". De voorstelling *As You Like It* werd in Den Haag en in theaters in het land goed bezocht door scholieren en studenten.

Medea

De Docenteninformatieavond 2008 stond in het teken van *Medea*. Johan Doesburg gaf de aanwezigen een uitgebreide inleiding op zijn voorstelling. Na de gezamenlijke maaltijd bezocht de groep van ruim zestig docenten en jongeren (NT Ambassadeurs) de try-out van *Medea* in de Koninklijke Schouwburg.

Medea bleek bij docenten een van de populairste voorstellingen van 2008 te zijn om met leerlingen te bezoeken, dan vooral bij classicisten en docenten Grieks. Onder hun begeleiding ontvingen diverse theaters in het land grote groepen leerlingen voor deze prachtige klassieker van het Nationale Toneel.

NT Educatie ontwikkelde het Theaterlesproject *Medea* dat op scholen en in theaters werd gedaan met leerlingen die vervolgens de voorstelling bezochten. Ondanks het feit dat ze te maken kregen met een Griekse tragedie die qua regie, taal en thematiek niet een van de eenvoudigste was, waren de bezoekers zeer te spreken over het getoonde spel en toneelbeeld.

Theater Advies Dag – 27 mei 2008

De maanden april en mei 2008 stonden vooral in het teken van het organiseren van de Eerste Haagse Theater Advies Dag. Deze Theater Advies Dag was een gezamenlijke activiteit van het educatieoverleg van de Stichting Directies Haagse Podia en Gezelschappen Den Haag (SDHP&G). De Theater Advies Dag Den Haag maakte onderdeel uit van de landelijke Theateradviesdagen, die al langer in Rotterdam en Amsterdam plaatsvonden. In 2008 kwamen daar de Theater Advies Dag Den Haag en ook Utrecht bij.

De Haagse theaters en gezelschappen bundelden hun krachten en maakten een weloverwogen selectie uit het voorstellingen- en educatieaanbod 2008-2009. Dit aanbod werd op de Theater Advies Dag gepresenteerd aan docenten en leerlingen VO uit Den Haag en omstreken.

Op 27 mei vonden er in de Anton Philipszaal / Lucent Danstheater workshops, debatten en vakinhoudelijke discussies plaats en werden de Theateradviesgids en de website www.theateradviesdag.nl gepresenteerd.

In de Theateradviesgids en op de website staan selecties van het aanbod van de theaters en gezelschappen voor het seizoen '08-'09, de bijbehorende educatieve programma's en overige informatie zoals contactgegevens.

De dag werd bezocht door ruim honderd geïnteresseerde docenten en leerlingen en vindt in 2009 zeker navolging.

Carmen

Kerstvakantie 2008 stond geheel in het teken van *Carmen* van Bizet. Deze familievoorstelling in de Koninklijke Schouwburg was de eerste coproductie van Stella Den Haag en het Nationale Toneel, dit keer in samenwerking met de Koninklijke Schouwburg, het Koninklijk Conservatorium en De Nieuwe Opera Academie.

De artistiek leider van Stella Den Haag, Hans van den Boom, heeft samen met Maureen Versprille een nieuwe tekst geschreven. Een eigenzinnige bewerking met twee nieuwe personages: Perdita, het jongere zusje van Carmen, en Rosita, de tante van Carmen en Perdita, die niet kan praten, maar als een beschermengel aan de zijde van Carmen staat. De nieuwe tekst in combinatie met de muziek maakte de opera *Carmen* geschikt en toegankelijk voor kinderen vanaf negen jaar.

Rondom deze familievoorstelling organiseerde NT Educatie in samenwerking met de educatieve dienst van Stella Den Haag een kostuumontwerpwedstrijd voor kinderen tussen de acht en veertien jaar.

De opdracht aan de kinderen luidde om een eigen kostuum te ontwerpen voor Carmen of Don José. Er zouden twee ontwerpen als winnaar gekozen worden: het ontwerp voor Carmen en een ontwerp voor Don José.

De winnende ontwerpen werden in het kostuumatelier van het Nationale Toneel uitgewerkt en op maat gemaakt.

De ingestuurde ontwerpen werden tentoongesteld tijdens de kerstvakantie in de foyer van de Koninklijke Schouwburg.

Lesmappen met informatie over *Carmen* ter voorbereiding van een bezoek aan de voorstelling, instructies voor het ontwerpen van een kostuum, een DVD over het maken van de echte kostuums voor de voorstelling en een cd met muziek uit de voorstelling werden naar meer dan honderd scholen gestuurd.

Leerkrachten die met een groep leerlingen de voorstelling bezochten, konden een voorbereidend educatief project aanvragen. Verschillende groepen leerlingen woonden repetities bij of kregen in de Schouwburg een inleiding op *Carmen*. De kostuumontwerpwedstrijd, de projecten en de voorstelling waren een groot succes.

Nederland Theaterland

NT Educatie neemt deel aan de website www.theaterland.nl. Deze bevat een overzicht van de belangrijkste theatergroepen in Nederland en een archief met voorstellingen van de afgelopen jaren. Leerlingen CKV/KCV en docenten kunnen hier informatie vinden over voorstellingen en gezelschappen die ze gaan zien of al gezien hebben. Bovendien ontwikkelen diverse gezelschappen Projectensites rond de eigen voorstellingen. In 2008 maakte NT Educatie Projectensites voor *As You Like It* en *Medea*. In het kader van Boek&Theater werd er op www.theaterland.nl een speciale Projectensite over *Eline Vere* geplaatst.

Filmprojecten NT Educatie

Eind 2008 is een start gemaakt met twee educatieve filmprojecten waarvoor NT Educatie financiële steun ontvangt van het VSB Fonds en Fonds 1818.

Het eerste project is een film van ongeveer 15 minuten. Deze film laat het proces zien van het maken van een NT-voorstelling en alle aspecten en werkzaamheden die bij de totstandkoming van een voorstelling nodig zijn.

De film kan worden ingezet ter ondersteuning van de educatieve projecten, workshops, inleidingen en activiteiten die NT Educatie ontwikkelt. In overleg is gekozen te filmen tijdens de repetitie- en montageperiode van *Romeo & Julia*. Er wordt gefilmd in ateliers, in het repetitielokaal, in de zaal, op het toneel en in de kantoren. Acteur Jochum ten Haaf neemt de rol van "presentator" op zich.

De film zal voorjaar 2009 gereed komen.

Het tweede project, dat gelijktijdig wordt opgestart, heeft als doel bezoekers van het NT Gebouw te informeren over het Nationale Toneel. Wie zijn de acteurs en welke aspecten, achter de schermen kent een toneelbedrijf als het NT? De filmpjes zijn kort, snel, informatief (maximaal 1,5 tot 2 minuten) en kunnen worden bekeken via diverse kanalen: 'live' in de foyer van het NT Gebouw, maar ook op de website, You Tube etc.

3. Personeel & Organisatie

3. Algemeen

Organisatie

De verhuizing in oktober 2007 heeft veel energie en flexibiliteit gevraagd van de werknemers. Om te inventariseren hoe werknemers hun werk bij het gezelschap ervaren, is er in maart 2008 een dag georganiseerd waar op een ontspannen en inspirerende wijze een programma werd gevolgd waarin iedereen de gelegenheid kreeg zich te uiten over zijn werkbeleving bij ons gezelschap. De dag werd geleid door Eelco Jongenburger, adviseur bij Schermer, Trommel en de Jong en speler bij terugspeeltheater Wordt Vervolgd. Conclusie van deze dag was dat belang wordt gehecht aan de volgende punten: trots zijn op het gezelschap, een herkenbare identiteit, goede interne communicatie, heldere verantwoordelijkheden en een aanvaardbare werkdruk. Deze dag is de start geweest van een organisatieverandering die stapsgewijs per 1 januari 2009 wordt ingevoerd.

Jubilea

Gerrit Maronier was in 2008 veertig jaar als theatertechnicus in dienst bij het Nationale Toneel (voorheen Haagse Komedie). Dit jubileum is gevierd met een receptie waar veel collega's, familie maar ook oud collega's en acteurs aanwezig waren. Op deze dag kreeg Gerrit ook de Gouden Krommer uitgereikt door de VSCD (Vereniging Schouwburgen en Concertgebouw directies). Hans Rompa had voor zijn veertig jarig jubileum bij het Nationale Toneel in 2007 al een Gouden Krommer ontvangen omdat hij veertig jaar werkzaam was in het theater.

Opleidingen

Om werknemer en organisatie te blijven ontwikkelen zijn er 2008 diverse opleidingen/trainingen gevolgd. Zo heeft Anouk Goorman deelgenomen aan Thinking Big georganiseerd door Bureau Promotie Podiumkunsten, Dieke van der Spek volgde een opleiding Adobe Indesign, Lex Boere is begonnen met de opleiding Middle Management van de Hogeschool Inholland, Daan Oppenhuizen volgde een studiedag Actualiteiten Loonheffing en Karim Ameer een conversatiecursus Frans. Verder werd er regelmatig deelgenomen aan vakdagen georganiseerd door de VPT of VNT, onder andere Alles over luidsprekers, Competentiemanagement en Proeftuin effectief communiceren. Voor een aantal opleidingen hebben we subsidie ontvangen van het Scholingsfonds voor Kunst en Cultuur.

Personeelsmutaties

In 2008 hebben er wijzigingen plaatsgevonden binnen de diverse afdelingen.

Acteurs

Het ensemble bestaat uit elf acteurs. Nieuw in het ensemble zijn Xander van Vledder en Sophie van Winden. Pauline Greidanus heeft na een dienstverband van zeven jaar haar contract beëindigd om bij een ander gezelschap te gaan werken. Het arbeidscontract met Diede Zillinger Molenaar eindigde van rechtswege.

Dramaturgie

Op de afdeling dramaturgie is Hannah Roelofs na een dienstverband van twee jaar uit dienst gegaan.

Marketing & Communicatie

Op deze afdeling hebben veel wijzigingen plaatsgevonden, deels door het niet verlengen van contracten en deels doordat werknemers zelf een andere baan aangeboden kregen. Uit dienst gegaan zijn Elvire Wagenaar (hoofd afdeling), Dieke van der Spek (e-marketeer) en Emma van der Maarel (medewerker).

In het voorjaar van 2008 is Marja Copier aangetrokken als Interim hoofd afdeling Marketing & Communicatie, tegelijkertijd zijn we in het voorjaar gestart met een werving- en selectieprocedure voor een hoofd Marketing & Communicatie. Deze vacature is vervuld door Marjolein de Boo die in augustus is begonnen. Inge Snijder is in november in dienst gekomen als e-marketeer. Daarnaast biedt de afdeling ieder half jaar plaats heeft aan een HBO-stagiaire. Vanaf september werd deze stageplaats ingenomen door Elise Schoenmaker.

Secretariaat

Bij de receptie is Richard van der Keur na een dienstverband van 7,5 jaar uit dienst gegaan, Sonja van den Berg heeft zijn functie overgenomen.

Productie

In 2008 is de afdeling in verband met het grote aantal producties uitgebreid met een tijdelijke productie leider. Deze functie wordt vervuld door Hans Nass.

Stagiaires

In 2008 hebben we aan achttien studenten een stageplek geboden. De studenten waren afkomstig van de volgende opleidingen: De Theaterschool Amsterdam, Toneelschool Maastricht, Grafisch Lyceum Rotterdam, Mondriaan Onderwijs groep, ROC Amsterdam en de Universiteit Utrecht.

Arbo

Met onze intrek in het nieuwe gebouw is er in 2008 een nieuwe Risico Inventarisatie en Evaluatie gemaakt. Dit plan is goedgekeurd door onze Arbodienst Schermer Trommel en de Jong. Verder hebben de werknemers bij onze Arbodienst kunnen deelnemen aan een Preventief Medisch Onderzoek. Verder hebben 39 werknemers deelgenomen aan een Preventief Medisch Onderzoek. Vertrouwenspersonen: begin april zijn Monique Koppers en Maria Uitdehaag als vertrouwenspersoon bij het NTaangesteld. Werknemers kunnen bij hun terecht indien ze geconfronteerd worden met ongewenst gedrag.

Ziekteverzuim

In 2008 was het ziekteverzuim 3,6 % en de ziekmeldingfrequentie 0,75%. Het ziekteverzuim is ten opzichte van 2007 gedaald. In 2007 was dit 4,4%. Daarentegen is de ziekmeldingfrequentie gestegen. Deze was in 2007 0,57%. Reden van deze stijging is onder meer dat alle ziekmeldingen consequent worden gemeld door de werknemers en worden doorgegeven aan het Verzuimloket van het OWMT.

3b Ondernemingsraad

De samenstelling van de ondernemingsraad in het verslagjaar was:

Jeroen Feelders	(tweede inspeciënt)
Lejo De Hingh	(educatief medewerker)
Vincent Linthorst	(acteur)
Pauline Greidanus	(actrice)
Anouk Goorman	(afdeling communicatie en marketing)

3c Medewerkers 2008

Algemeen directeur

Evert de Jager

Artistiek directeur

Johan Doesburg

Senior beleidsmedewerker

Maria Uitdehaag

Acteurs

Carola Arons, Annemaaike Bakker, Annelien van Binsbergen, Peter Blok, Peter Bolhuis, Marie-Christine de Both, Willem Brink, Ruben Brinkman, Jan-Paul Buijs, Eline ten Camp, Jappe Claes, Kees Coolen, Marco Deegenars, Tijn Docter, Sarah Marie Eweg, Gonny Gaakeer, Rian Gerritsen, Pauline Greidanus*, Wim van der Grijn, Jochum ten Haaf*, Antoinette Jelgersma*, Bas Keijzer, Sadettin Kirmiziyüz, Wim Konink, Paul R. Kooij, Manoushka Kraal, Caroline Liekens, Vincent Linthorst*, Rosa Mee, Quirine Melssen, Bien De Moor, Karien Noordhoff, Cahit Olmez, Annie Pheifer*, Meral Polat, Theo Pont, Anne Prakke, Ben Ramakers, Saskia Rinsma, Dennis Rudge, Esther Scheldwacht, Ariane Schluter*, Jobst Schnibbe, Kevin Schoonderbeek, Pieter van der Sman*, Jaap Spijkers, Jeroen Spitzenberger*, Mirjam Stolwijk, Maureen Teeuwen, Çigdem Teke, Saskia Temmink, Rik van Uffelen*, Jorre Vandenbussche, Ramona Verkerk, Xander van Vledder*, Stefan de Walle*, Wimie Wilhelm, Bob Wind, Sophie van Winden*, Diede Zillinger Molenaar*, René van Zinnicq Bergmann

Stagiaires toneelacademie: Freek den Hartogh, Roos Eijmers, David Lucieer, Kevin Schoonderbeek

Figurant: Ronald Boogaard

Kinderen: Sebastiaan de Jong, Sander Lekkerkerk

* ensemble-acteurs

Regisseurs Thibaud Delpout, Johan Doesburg, Susanne Kennedy, Maaïke van Langen, Franz Marijnen, Gerardjan Rijnders, Ivar van Urk

Auteurs/Vertalers/bewerkers

Auteurs: Alan Ayckbourn, Gesine Danckwart, Thibaud Delpout, Euripides, Kiek Houthuijsen, Henrik Ibsen, Franz Marijnen, Eugene O'Neill, Nazmiye Oral, Gerardjan Rijnders, William Shakespeare, Peter Verhelst, Ton Vorstenbosch, Nicholas Wright (naar Émile Zola)

Vertalers: Ger Apeldoorn, Harm Edens, Marit Grimstad Eggen, Tom Kleijn, Gerrit Komrij, Gerard Koolschijn, Laurens Spoor

Bewerkers: Janine Brogt, Marcel Otten, Gerardjan Rijnders, Marit Grimstad Eggen, Susanne Kennedy

Dramaturgen: Karim Ameer, Janine Brogt, Marit Grimstad Eggen, Joris van der Meer, Costiaan Mesu, Hannah Roelofs, Maria Uitdehaag
Stagiaires: Mark van Berlo, Thijs Hazeleger

Regie-assistenten

Albert van Andel, Ingmar van der Bie, Hendriekje de Jong, Lisa van Mansvelt, Marjolein Polman, Saskia van der Schaaf, Rodney Verhoeven
Regie-stage: Mette Stam, Inge Zeilinga

Vormgevers

Decor: Mirjam Grote Gansey, Roel Huisman, André Joosten, Niek Kortekaas, Lena Müller, Thomas Rupert, Tom Schenk, Marcos Viñals Bassols, Marc Warning
Kostuums: Rien Bekkers, Iris Elströdt, Lotte Goos, Dorien de Jonge, Niek Kortekaas, Sabine Snijders
Licht: Marc Heinz, Niek Kortekaas, Reier Pos, Reinier Tweebeeke, Jan Harm Wagner, Gé Wegman
Muziek: Thibaud Delpeut, Ivar van Urk, Harry de Wit, Alain van Zeveren
Geluidsontwerp: Pim van den Heuvel, Richard Janssen
Overig: Betsy Torenbos (video), Wout Boekeloo (video)

Productie:

Monique Koppers, Freek Kramer, Hans Nass, Mirjam Overdevest, Marie-Christine Volkers

Locatiecoördinator: Hidde Bianchi (plv), Mirjam Verreck

Techniek

Carel Bekkering, Lex Boere, *Lex Caboot, Joris Engering, Jeroen Feelders, René Frankhuizen, Geert Jan de Groot, Vincent Kok, Arjan Kruidhof, Gerrit Maronier, Piet Meyboom, Angelique Miedema, Hans Mooij, Joop Spies, Hans Spinnler, Lukas Tulkens, Paul in het Veld, Sjef van de Ven, Joris Visee, Jan Harm Wagner
Stagiaires: Jeffrey de Bake, Marcel Bom

Decoratier (Decoruitvoering)

Ruud Brouwer, Koos 's-Gravendijk, *Hans Rompa, Ronald van Rijn, Arjen Schoneveld

Kostuum, kap- en grime atelier

* Iris Elströdt

Kostuum: Marijne Addink, Amanda van Marion, Peter van der Meer, Daan Wieman

Stagiaires: Sonny Jansen

Kleed(st)ers: Marijine Addink, Kiswati van Keulen, Simone Oosterwal

Grime: Frederique Nuhaan

Stagiaires: Sonay Baraç, Mindy Broek, Jasmijn van der Heide, Carina Tol, Linda Verstappen, Debbie Waal

Communicatie, Marketing en Educatieve Dienst/Tribune

*Elvire Wagener, *Marjolein de Boo, Marja Copier, Lejo De Hingh, Anouk Goorman, Emma van der Maarel, Inge Snijder, Dieke van de Spek, Perkyn Spiekerman

Stagiaire: Elise Schoenmaker

Secretariaat

*Marianne Hilkhuijsen, Sonja van den Berg, Richard van der Keur, Anita Trotsenburg.

Huismeester: Martin Brinckman, Eddy de Berk, Hans Buijs

Financiën en Personeel

*Ronald Boogaard, Anna-Belle de Haan, Daan Oppenhuizen, Aruna Ramdjanamsingh

Overige

Catering: Pimento

Lunch: Silvy Behari, Mieke Pauwels

Publieksbegeleiders: Jade Hulscher, Maartje van Kuijk, Arno Loriaux, Laurie Mielen, Laurens Nolet

Fotografie & film

Milouskha Bokma, Deen van Meer, Leo van Velzen

Casting-adviezen

Kemna Casting: Job Gosschalk, Marc van Bree

Casting kinderen: Wim Serlie

Voorstellingsverkoop

Impresariaat Jacques Senf

* = afdelingshoofd

4 Samenstelling Bestuur

In het verslagjaar 2008 was het bestuur als volgt samengesteld:

- Mevrouw J. van Nieuwenhoven, (voorzitter)
oud voorzitter van de Tweede Kamer
per 1 september 2008 vervangen door
- Mevrouw drs. M.M. van Zuijlen,
Partner bij Deloitte

- De heer mr. G.J.C. van Engelen, (penningmeester) tot 1 september 2008
voormalig regiodirecteur ABN Amrobank
per 1 september 2008 vervangen door
- Mevrouw drs. L.E.J. Engering-Aarts,
Oud-wethouder Financiën en Cultuur Den Haag

- De heer drs. G.H.O. van Maanen,
secretaris-generaal Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- De heer mr. P.G.A. Noordanus,
voorzitter Hoofddirectie AM
- Mevrouw drs. R.A. Meines-Westra,
directeur Boomers Top Generation
- De heer dr. J.L. Locher
kunsthistoricus en oud directeur Gemeentemuseum Den Haag

5. Verantwoording (samenvatting)

5a ALGEMEEN

Meerjarensubsidie(s)

Bij brief van het Ministerie van OCenW van 9 juni 2005, kenmerk DK/T/2005/24419, werd meegedeeld dat voor de periode 2005-2008 de subsidie werd vastgesteld op een bedrag van € 8.621.764, i.c. een bedrag van € 2.155.441 per jaar.

De Gemeente Den Haag deelde bij brief van 15 december 2004, kenmerk OCW/2004.16401 mee dat zij voor de periode van 2005 tot en met 2008 het Nationale Toneel jaarlijks subsidie verleent. Bij brief van 3 december 2007, OCW/2007.12270 werd de subsidie voor 2008 vastgesteld op een bedrag van € 3.250.171.

Publieksinkomsten

De norm voor de te behalen publieksinkomsten werd door het Ministerie van OCenW, bij brief van 22 december 2004, kenmerk DK/T/2004/55904 voor de jaren 2005-2008 vastgesteld op een bedrag van € 926.470, zijnde 15/85 van de door het Nationale Toneel te ontvangen overheidssubsidies.

Uitgaande van de meerjarensubsidie(s) en de overheidsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling 2008 en de aanvullende subsidie 2008 van de Gemeente Den Haag komt de totale overheidssubsidie voor 2008 op een bedrag van € 5.713.419

Genoemd bedrag impliceert dat de norm voor de publieksinkomsten op basis van 15/85 dient te worden vastgesteld op een bedrag van € 1.012.486.

De publieksinkomsten bedroegen in het verslagjaar € 1.129.312

Prestatie/Spreiding

Bij de eerder genoemde brief van het Ministerie van OCenW van 22 december 2004, kenmerk DK/T/2004/55904, werd meegedeeld dat akkoord werd gegaan met de prestaties en spreiding als vermeld in het herziene beleidsplan van het Nationale Toneel.

Dit komt neer op 273 voorstellingen waarvan 128 buiten Den Haag (47%) en 73.500 bezoekers.

Bestuur

In het verslagjaar vond een tweetal mutaties plaats binnen de samenstelling van het bestuur. Mevrouw J. van Nieuwenhoven nam afscheid na 9 jaar de voorzittershamer te hebben gehanteerd en de heer G. van Engelen na 11 jaar de functie van penningmeester te hebben vervuld. In deze vacatures werd voorzien door de dames M. van Zijl die als voorzitter zal fungeren en L. Engering-Aarts die als penningmeester zal optreden.

De bestuursamenstelling per medio 2008 is daarmee als volgt:

Naam	Functie:	Datum van aftreden
Drs. M. van Zijlen	voorzitter	1 september 2012
Drs. L. Engering-Aarts	penningmeester	1 september 2012
Drs. G.H.O. van Maanen		8 november 2011
Mr. P.G.A Noordanus		5 november 2009
Drs. R.A. Meines-Westra		5 november 2009
Dr. J.L.Locher		30 september 2010

Nieuwbouw

Het nieuwe pand werd in januari 2008 officieel geopend door Hunne Koninklijke Hoogheden Prins Constantijn en Prinses Laurentien der Nederlanden met de voorstelling *Hollandse Spoor*.

5b VERSLAGJAAR

1. Grondslagen voor de waardering- en resultaatbepaling

De waardering- en resultaatbepaling geschieden conform de regels die zijn gesteld in het Handboek verantwoording Cultuursubsidies instellingen van het Ministerie OCenW (versie april 2005), alsmede de Haagse Kaderverordening subsidieverstrekking (HKS) en het uitvoeringsbesluit OCW (UVS OCW), invoeringsdatum 7 december 2005.

2. Vermogenspositie

2.1 Subsidieafrekeningen

Ministerie van OCenW

In haar brief DK/I&I/T/17320 dd 3 juni 2008 heeft het Ministerie OCenW medegedeeld dat zij de jaarverantwoording 2007 heeft ontvangen en dat indien voor 1 november 2008 geen nadere reactie van hen zou zijn ontvangen, de stukken akkoord zouden zijn bevonden. Er werd geen nadere reactie van het Ministerie ontvangen, zodat de stukken goed zijn bevonden. De definitieve vaststelling van de subsidie zal achteraf voor de gehele periode van de cultuurnota 2005-2008 plaatsvinden.

Gemeente Den Haag

De gemeente Den Haag ging over tot vaststelling van haar subsidie over 2006, bij brief nr OCW/2008.8314 dd 17 juli 2008 en tot vaststelling van haar subsidie over 2007, bij brief nr OCW/2008.4931 dd 4 september 2008.

2.2 Algemene reserve

Op de balans per 31 december 2007 stond een algemene reserve van € 1.330.392. De volgende mutaties vonden hierop plaats:

Bij: vrijval bestemmingsreserve	144.945
Af: Saldo uit gewone bedrijfsvoering 2008	-489.043
A: Saldo bijzondere baten/lasten	-44.197
Bij: ontvangen rente	48.844
Bij: Naar bestemmingsfonds Ministerie OCenW	98.543

Het bovenstaande leidt tot een saldo van € 1.089.483 per 31 december 2008.

3. Algemeen

3.1 Het negatieve resultaat uit gewone bedrijfsvoering 2008 komt uit op een bedrag van € 489.043. Voor een specificatie wordt verwezen naar de functionele exploitatierekening.

3.2 Producties

In het boekjaar 2008 zijn 15 producties gespeeld, te weten Liaisons Dangereuses en Eline Vere (deze beide producties hadden in 2007 hun première), Hollandse Spoor, As You Like It, Naar Schotland, Glenn Gould, Red Rubber Balls, Dagelijks Brood, Long Day's Journey into Night, Springtij, Pleinvrees, Therese Raquin, Carmen (een co-productie met Stella Den Haag), Medea en Hedda Gabler. Deze laatste drie producties zullen in 2009 verder worden gespeeld.

In het verslagjaar werden 324 voorstellingen gespeeld waarvan 111 buiten Den Haag (ruim 34%), waarmee in 2008 niet aan de speelverplichting werd voldaan. In de totale kunstenplanperiode werd wel aan de speelverplichting voldaan (zie pag.8).

3.3 Personeelsbezetting

Hieronder volgt een overzicht van de begrote en werkelijke personeelsbezetting in fte's in 2008.

		werk	begroot	verschil	werk.2007
1.1.1	Algemene directie	1,0	1,0	0,0	1,0
1.1.2	Personeelszaken	0,9	0,9	0,0	0,9
1.1.3	Financiële Zaken	2,6	2,6	0,0	2,5
1.1.4	Sekretariaat	3,0	3,0	0,0	2,5
1.1.4b	Communicatie/Marketing	5,3	5,4	-0,1	5,2
1.1.	Personeel beheer	12,8	12,9	-0,1	12,1
2.1.1	Artistieke directie	1,0	1,0	0,0	1,0
2.1.2.	Artistieke medewerkers	3,3	2,8	0,5	3,3
2.1.3	Uitvoerend personeel	60,9	59,1	1,8	61,5
2.1.4	Overig personeel	8,6	8,1	0,5	5,6
2.1	Personeel activiteiten	73,8	71,0	2,8	71,4
TOTAAL		86,6	83,9	2,7	83,5

3.4 Prestatieoverzicht

Zie onderstaande tabel

	2008		beleidsplan		2007	
	aantal activiteiten	aantal bezoeken	aantal activiteiten	aantal bezoeken	aantal activiteiten	aantal bezoeken
1. Voorstellingen						
- in de standplaats	213	38.430	145	32.000	134	28.159
- in de rest van Nederland	111	43.330	128	41.500	148	42.287
- in het buitenland	0	0	0	0	1	221
sub.totaal	324	81.760	273	73.500	283	70.666
2. Overige activiteiten						
	0	0	0	0	0	0
sub.totaal	0	0	0	0	0	0
totaal generaal	324	81.760	273	73.500	283	70.666

FUNCTIONELE EXPLOITATIEREKENING OVER HET BOEKJAAR 2008

	Rekening 2008	Begroting 2008	Rekening 2007
BATEN			
Directe Opbrengsten			
<i>Publieksinkomsten</i>	1.129.312	1.050.000	1.194.683
<i>Overige inkomsten</i>	25.922	20.000	32.385
Indirecte Opbrengsten	0	0	0
Totale Opbrengsten	1.155.233	1.070.000	1.227.067
Subsidie OCW CuNo	2.314.230	2.300.000	2.243.235
Subsidie provincie CuNo	0	0	0
Subsidie gemeente CuNo	3.399.189	3.375.000	3.250.171
Overige subsidies/bijdragen	24.800	0	5.000
Totale Bijdragen	5.738.219	5.675.000	5.498.406
TOTALE BATEN	6.893.452	6.745.000	6.725.473
LASTEN			
6. Beheerslasten:Personeelslasten	806.653	750.000	712.197
7. Beheerslasten:Materiële lasten	869.790	850.000	974.723
Totale Beheerslasten	1.676.443	1.600.000	1.686.920
8. Activiteitenlasten:Personeelslasten	4.296.926	3.770.000	4.009.631
9. Activiteitenlasten:Materiële lasten	1.409.126	1.400.000	1.345.769
Totale Activiteitenlasten	5.706.052	5.170.000	5.355.400
TOTALE LASTEN	7.382.495	6.770.000	7.042.319
SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVO	-489.043	-25.000	-316.846
Saldo rentebaten/-lasten	48.844	25.000	64.092
Saldo bijzondere baten/lasten	-44.197	0	0
EXPLOITATIERESULTAAT	-484.396	0	-252.754

